

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტი

მარინა მჟავანაძე

**„ვეფხისტყაოსნის“ რუსული თარგმანების კორპუსლინგვისტური და კრიტიკული
ანალიზი**

სპეციალობა – ლიტერატურათმცოდნეობა

ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

წარმოდგენილი სადისერტაციო ნაშრომის

ა ნ ო ტ ა ც ი ა

სამეცნიერო ხელმძღვანელები:

პროფესორი რამაზ ხალვაში,

პროფესორი მანანა თანდაშვილი

ბათუმი – 2023

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის
ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტში

სამეცნიერო ხელმძღვანელები:

რამაზ ხალვაში

ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი.

მანანა თანდაშვილი

ფრანკფურტის გოეთეს
უნივერსიტეტის პროფესორი.

შემფასებლები:

ნანა ცეცხლაძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.

ნანა ქაჯაია

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.

მირიან ებანოძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი.

სადისერტაციო ნაშრომის დაცვა შედგება **2023 წლის 21 თებერვალს, 13:00 საათზე**, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს მიერ შექმნილი სადისერტაციო კომისიის სხდომაზე.

მისამართი: ბათუმი 6010, ნინოშვილის/რუსთაველის ქ. 35/32, პირველი კორპუსი.

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შეიძლება ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ილია ჭავჭავაძის ბიბლიოთეკაში, ხოლო სადისერტაციო ნაშრომის ანოტაციისა - ამავე უნივერსიტეტის ვებგვერდზე (www.bsu.edu.ge).

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი,

ფილოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

მ. კიკვაძე

შესავალი

შოთა რუსთაველის გენიალური პოემა „ვეფხისტყაოსანი“ ქართული ეროვნული ლიტერატურის თვალსაჩინო ნიმუშია. წინამდებარე ნაშრომის აქტუალობას პოემისადმი საყოველთაო ინტერესი, თარგმანების სიუხვე და რუსული თარგმანების არაერთგვაროვნება განაპირობებს. გამომდინარე იქიდან, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ პოპულარიზაციას განსაკუთრებით შეუწყო ხელი პოემის სხვადასხვა ენაზე შესრულებულმა თარგმანებმა, მნიშვნელოვან ამოცანად მიგვაჩნია პოემის თარგმანების კრიტიკული ანალიზი კვლევის თანამედროვე მეთოდების გამოყენებით.

ჩვენი მიზანია სწორედ რუსულენოვანი სრული პოეტური თარგმანების, კერძოდ, კონსტანტინე ბალმონტისეული, შალვა ნუცუბიძისეული და არჩილ ხალვაშისეული თარგმანების, კორპუსლინგვისტური და კრიტიკული ანალიზის საფუძველზე წარმოვადგინოთ ურთიერთმიმართებები და მსგავსება-განსხვავებები როგორც თარგმანსა და ორიგინალს, ასევე, საკუთრივ თარგმანებს შორის. ვრცელ ემპირიულ მასალაზე დაყრდნობით შევეცდებით წარმოვადგინოთ, ერთი მხრივ, სამეცნიერო ლიტერატურაში თარგმანებთან დაკავშირებით გამოთქმული შეფასებების განხილვა და პოემის თარგმანების შესწავლა კვლევის თანამედროვე მეთოდების გამოყენებით, ხოლო, მეორე მხრივ, თითოეული მთარგმნელის მთარგმნელობითი პრინციპების, სტრატეგიების ანალიზი და ეკვივალენტურობის ხარისხის შეფასება.

მიზნის მისაღწევად დასახულია შემდეგი ამოცანები: საკითხთან დაკავშირებული ვრცელი რუსთველოლოგიური ლიტერატურის შესწავლა, ემპირიული მასალის ელექტრონულად დამუშავება – დაპარალელება, თეგირება, ალინირება, ბოლო ეტაპზე კი წინასწარ შემუშავებული კლასიფიკატორების საშუალებით თარგმანების კორპუსლინგვისტური და კრიტიკული ანალიზი.

კვლევის საგანია „ვეფხისტყაოსანი“ და რუსულ ენაზე შესრულებული სამი სრული პოეტური თარგმანი. ემპირიულ მასალად ავიღეთ პოემის აკადემიური რედაქცია, ა. შანიძის, კ. კეკელიძისა და ა. ბარამიძის რედაქტორობით გამოცემული 1957 წელს, კ. ბალმონტისეული თარგმანის 1988 წლის გამოცემა, შ. ნუცუბიძისეული თარგმანის 1979 წლის გამოცემა და ხალვაშისეული თარგმანის ბილინგვური გამოცემა (2015 წ).

ვრცელი ემპირიული მასალის კორპუსლინგვისტური და კრიტიკული ანალიზის განსახორციელებლად კვლევის პროცესში გამოვიყენეთ როგორც კლასიკური, ასევე თანამედროვე **მეთოდები**. კლასიკური მეთოდებიდან კვლევაში ძირითადად გამოყენებულია ტექსტის კრიტიკული ანალიზისა და შედარება-შეპირისპირების მეთოდი, ასევე რაოდენობრივი და თვისობრივი ანალიზის მეთოდები, თანამედროვე მეთოდებს შორის აქტიურად გამოვიყენეთ კორპუსლინგვისტური ანალიზის მეთოდი.

აღნიშნული მეთოდების გამოყენებით კვლევა განხორციელდა სისტემურად. მონაცემთა ავტომატურ რეჟიმში დამუშავებამ საგრძნობლად შეამცირა სუბიექტურობისა და შეცდომების შემთხვევები ნაშრომში. **კვლევის შედეგებში** ფორმულირებული დასკვნები გაკეთდა ვრცელი ემპირიული მასალის დამუშავების საფუძველზე, რამაც მნიშვნელოვნად გაზარდა ნაშრომის ემპირიულობის ხარისხი.

ნაშრომის **სიახლეს** წარმოადგენს კორპუსლინგვისტური ანალიზის მეთოდი გამოყენებით „ვეფხისტყაოსნის“ რუსული თარგმანების კვლევა. განსაკუთრებით მნიშვნელოვან ამოცანად მიგვაჩნია ა. ხალვაშისეული თარგმანის კრიტიკული ანალიზი, რამდენადაც აქამდე აღნიშნული თარგმანის შესახებ ერთადერთი გამოკვლევაა გამოქვეყნებული, რომელიც რ. ხალვაშის მიერ განხორციელებულ აკადემიურ გამოცემაში შევიდა.

სადისერტაციო ნაშრომის **მეცნიერული ღირებულება** გახლავთ ის, რომ შეიქმნა ახალი თეორიული ნაშრომი პოემის რუსულენოვანი თარგმანებით დაინტერესებული მკითხველისთვის. ჩვენი აზრით, ელექტრონულად დამუშავებული ვრცელი ემპირიული მასალის კორპუსლინგვისტური ანალიზი მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს ციფრული ქართველოლოგიის, კერძოდ, რუსთველოლოგიის განვითარებასა და პოემის ინტერნაციონალიზაციას.

ნაშრომი შედგება შესავლის, პარაგრაფებად დაყოფილი რვა თავისა და დასკვნისაგან, ერთვის გამოყენებული ლიტერატურის სია და დანართი.

I თავი. რუსთველოლოგიური კვლევის თანამედროვე მეთოდები

რუსთველოლოგიური კვლევის თანამედროვე ეტაპია ციფრული რუსთველოლოგიის ჩამოყალიბება, რაც დაკავშირებულია კვლევაში კომპიუტერული ტექნოლოგიების ჩართვასთან. „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმანების ავტომატურ რეჟიმში

კვლევა და კორპუსლინგვისტური ანალიზი რუსთველოლოგიური კვლევა-ძიების გაუმჯობესებასთან ერთად ინტერნაციონალური და ინტერდისციპლინური კვლევის ფართო შესაძლებლობას ქმნის. ჩვენს შემთხვევაში კორპუსლინგვისტური კვლევა მოიცავს ფილოლოგიის, ლინგვისტიკის, ლიტერატურათმცოდნეობისა და ინფორმაციული ტექნოლოგიების სინთეზურ გამოყენებას, რაც მნიშვნელოვნად აფართოებს მეცნიერული ანალიზისა და კვლევის შესაძლებლობებს.

II თავი. ცნობები პოემის ავტორისა და ტექსტის შესახებ

2.1. „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორის ვინაობისათვის

„ვეფხისტყაოსნის“ კრიტიკული შესწავლა ვახტანგ VI-ის „თარგმანით“ იწყება და დღემდე აქტიურად მიმდინარეობს პოემის როგორც კვლევა-ძიების, ასევე პოპულარიზაციის პროცესი. მიუხედავად ხანგრძლივი კვლევებისა, ზუსტი და უტყუარი ცნობები პოემის ავტორის ვინაობის შესახებ დღემდე არ არსებობს. პირველადი და ყველაზე ავთენტური წყაროა თავად ტექსტი, კერძოდ, პროლოგი, რომელშიც ავტორი ორჯერ არის მოხსენიებული. რუსთაველი ასევე ნახსენებია ეპილოგშიც, რომელიც არ ეკუთვნის ავტორს, თუმცა ფაქტია, რომ ინტერპოლატორებმა იმავე „რუსთველს“ მოიხსენიებენ პოემის ავტორად.

მიჩნეულია, რომ შოთა რუსთაველი მოღვაწეობდა XII-XIII საუკუნეების მიჯნაზე და თამარისა და დავითის ზეობისას ეკავა მეჭურჭლეთუხუცესის თანამდებობა. ზედწოდება **რუსთველი** (ანტონ კათალიკოსის მიერ პარალელურ ფორმად დამკვიდრებული **რუსთაველი**) ქალაქ რუსთავის მფლობელობას (სხვა ვერსიით, რუსთავის ეპარქიის მღვდელმთავრობას) აღნიშნავს. მესხიზმებისა და ჰერეთიზმების მოხმობით მეცნიერები უშედეგოდ ცდილობენ რუსთაველის კონკრეტული წარმომავლობის დადგენას, რამდენადაც რუსთაველი საერთო ქართული სალიტერატურო ენით წერს და არა რომელიმე დიალექტით.

პოემის ავტორის სახელი **შოთა** ნახსენებია იერუსალიმის წმ. ჯვრის მონასტრის წარწერასა და ალაპში (ლაიფციგის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში დაცული ხელნაწერი (V-1095) - „ალაპები“). ლიტერატურაში ამ სახელს პირველად თეიმურაზ I ახსენებს, ნიკიფორე ჩოლოყაშვილის (ირბახის) მიერ მიწოდებული ინფორმაციის საფუძველზე. ჯვრის მონასტრის შეკეთებისა და მოხატვისთვის რუსთაველის ფრესკა წარწერებით გამოუსახავთ სვეტზეც. რუსთაველის უძველესი პორტრეტები

გამოსახულია, აგრეთვე, ქვაბისხევის ფრესკაზე, „ვეფხისტყაოსნის“ ე.წ. ზაზასეულ ხელნაწერსა და მამუკა თავაქალაშვილისეულ ნუსხაში.

2.2. პოემა „ვეფხისტყაოსანი“

„ვეფხისტყაოსანში“ გაგრძელებათა ციკლების ჩართვა XIII-XIV საუკუნეებიდან იწყება და საუკუნეების განმავლობაში გრძელდება. პოემის ყველაზე ადრეული ინტერპოლაციები სარგის თმოგველსა და ვინმე მესხ მელექსეს ეკუთვნით. შემდგომი დროის ინტერპოლატორები იყვნენ ნანუჩა (იგივე მანუჩარ ციციშვილი), თბილისის მიტროპოლიტი იოსებ სააკაძე და გასპარ ბაღდასარაშვილი – XVII საუკუნის მოღვაწეები. პოემის ბოლო ინტერპოლატორი გიორგი თუმანიშვილი კი XVIII-XIX საუკუნეების მიჯნაზე მოღვაწეობდა. „ვეფხისტყაოსნის“ ვრცელ რედაქციაში დამატებული სტროფების რიცხვი 650-ს აღემატება, ხოლო ე. წ. „მოკლე რედაქცია“ – შედგენილი „ვეფხისტყაოსნის“ ზაზასეული Q-1082 ხელნაწერის (გადამწერ-ინტერპოლატორი იოსებ სააკაძე) საფუძველზე, ვახტანგ VI-მ გამოქვეყნა და თარიღდება 1712 წლით. ვახტანგისეული რედაქცია პირველი ბეჭდური გამოცემაა და შეიცავს 1587 სტროფს.

III თავი. „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმანები

„ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნის მცდელობები მეცხრამეტე საუკუნიდან იღებს სათავეს და დღემდე გრძელდება. დღეისათვის „ვეფხისტყაოსანი“ ორმოცდაათზე მეტ ენაზეა თარგმნილი. მათი ნაწილი გალექსილია, ნაწილი კი პროზაულია. თარგმანთა შორის გვხვდება არასრული თარგმანები ნაწყვეტების სახითაც. პირველი რუსული თარგმანი (პირველი სტროფი) შესრულდა 1802 წელს და ეკუთვნის ევგენი ბოლხოვიტინოვს. 1845 წელს იპოლიტე ბარტდინსკიმ თეთრი ლექსის ფორმით თარგმნა რუსთაველის პოემის 142 სტროფი. 1846 წ. პოემის ერთი თავის თარგმანი გამოაქვეყნა ივ. ევლახოვმა (ევლახიშვილმა), 1885 წელს ევგ. სტალინსკიმ ცალკე წიგნად გამოსცა პროლოგის თარგმანი, რომელიც პროზაულად იყო შესრულებული. გ. ასატურმა პირველად თარგმნა პოეტურად ხალხური თქმულების ერთ-ერთი ვარიანტი – „რუსთაველის სიყვარული“. 1896 წ. თბილისში ა. ნარიშკინმა გამოაქვეყნა პოემის პროზაული თარგმანი. პოემის პირველი 12 სტროფი თარგმნა ვ. ტერიანმა. „ვეფხისტყაოსანი“ რუსულად თარგმნეს ს. შარტმა, ვ. დერჟავინმა, პ. ანტოკოლსკიმ, ს. სკლიჩკოვმა და სხვ. სრული რუსული თარგმანების რაოდენობა კი ჯერჯერობით ექვსს

აღწევს (ბალმონტის, პეტრენკოს, ცაგარელის, ნუცუბიძის, ზაბოლოცკის და ხალვაშის თარგმანები). მათგან განვიხილავთ კონსტანტინე ბალმონტის, შალვა ნუცუბიძისა და არჩილ ხალვაშის თარგმანებს.

3.1. კონსტანტინე ბალმონტის თარგმანი

„ვეფხისტყაოსნის“ პირველი სრული პოეტური თარგმანი რუსულ ენაზე შექმნა კონსტანტინე ბალმონტმა. თარგმანი ეყრდნობა ვახტანგისეულ გამოცემას. ბალმონტისეული თარგმანი თავდაპირველად ნაწილობრივ გამოიცა მოსკოვში 1917 წელს, სრული სახით კი დაიბეჭდა 1933 წელს დავით ხელაძის მიერ დაარსებულ სტამბაში, პარიზში, 1935 და 1937 წლებში გამოიცა თბილისში. მთლიანობაში ბალმონტის თარგმანი გამოიცა 11-ჯერ. ბალმონტი იყენებს თავისუფალი თარგმნის პრინციპს.

3.2. შალვა ნუცუბიძის თარგმანი

1937-1939 წლებში შეიქმნა კიდევ ერთი სრული პოეტური თარგმანი, შესრულებული შალვა ნუცუბიძის მიერ. თარგმანის პირველი ვარიანტი სტალინს დაუწუნებია და მისი შენიშვნების გათვალისწინებით 1941 წელს გამოუციათ, რომელშიც თვით სტალინის მიერ თარგმნილი ერთადერთი (1416-ე) სტროფიც იყო შეტანილი. მეორედ გამოიცა 1943 წელს ბერლინში. მთლიანობაში ნუცუბიძისეული თარგმანი გამოიცა 14-ჯერ. თარგმანში გამოყენებულია ქალური და ვაჟური რითმა და მკვლევართა აზრით, ეკვივალენტურობის მაღალი ხარისხით ხასიათდება.

3.3. არჩილ ხალვაშისეული თარგმანი

მეოცე საუკუნის მიწურულსა და ოცდამეერთე საუკუნის დასაწყისში იქმნება კიდევ ერთი სრული პოეტური რუსულენოვანი თარგმანი, შესრულებული არჩილ ხალვაშის მიერ. თარგმანი გამოიცა 2015 წელს რამაზ ხალვაშის რედაქციით. გამოცემა ორენოვანია და ახლავს რედაქტორის ვრცელი წინასიტყვაობა. ა. ხალვაშმა პირველად თარგმნა „ვეფხისტყაოსნის“ სრული რედაქცია (2230 სტროფი) რუსთველური მაღალი და დაბალი შაირის გამოყენებით.

3.4. „ვეფხისტყაოსნის“ სხვადასხვა თარგმანები

„ვეფხისტყაოსნის“ სრული პოეტური თარგმანები რუსულ ენაზე შექმნეს გიორგი ცაგარელმა, პანტელეიმონ პეტრენკომ, ნიკოლოზ ზაბოლოცკიმ. რუსულის გარდა, „ვეფხისტყაოსნის“ სრული და არასრული თარგმანები შედარებით გვიან

შეიქმნა სხვა ენებზეც. მარი ბროსეს ეკუთვნის პოემის დასაწყისისა და პირველი თავის სტროფების პირველი პროზაული თარგმანი და ასევე მოკლე შინაარსი დანარჩენი სტროფებისა. იონა მეუნარგიამ ორჯერ გამოსცა პოემის შინაარსის რუსულენოვანი თარგმანი 1888-90 წლებში. მასვე ეკუთვნის პირველი სრული პოეტური ფრანგულენოვანი თარგმანი, რომელიც დაკარგულად ითვლება. XIX საუკუნის 40-იან წლებში პოემის პროზაული თარგმანი შექმნა კაზიმირ ლაფჩინსკიმ პოლონურ ენაზე, გამოიცა 1863 წელს ვარშავაში. 1889 წელს დაიბეჭდა არტურ ლაისტის მიერ შესრულებული სრული პოეტური გერმანულენოვანი თარგმანი. 1912 წელს გამოიცა მარჯორი უორდროპის თარგმანი. 1917 წელს გამოვიდა ბელა ვიკარის უნგრული თარგმანი. 1938 წელს პარიზში დაიბეჭდა ფრანგულენოვანი პროზაული თარგმანი მარსელ-პაონისა და გიორგი გვაზავას მიერ შესრულებული. 1945 წელს გამოვიდა იტალიური პროზაული თარგმანი, 1955 წელს – ჰუგო ჰუპერტის გერმანული პოეტური თარგმანი. 1974 წელს ემანუელ მეტაფიდიშმა პირველად თარგმნა პოემა ბერძნულად. ბერძნული თარგმანი 2016 წელს გამოსცა მთარგმნელის შვილიშვილმა, გრიგორის კირიაკოსმა.

რაც შეეხება აღმოსავლურენოვან თარგმანებს, 1930-იანი წლებიდან იწყება ჩინური თარგმანით, რომელიც ეკუთვნის ემი სიას (სიაო სანი). 1943 წელს გამოქვეყნდა მწერალ ლი ცი-ეს მიერ ინგლისური თარგმანიდან გაკეთებული ჩინური პროზაული თარგმანი. 1955 წელს იპეი ფუკურომ გამოსცა პოემის იაპონური პროზაული თარგმანი, ხოლო 1972 წელს დაიბეჭდა მისივე პოეტური თარგმანი. „ვეფხისტყაოსნის“ პირველი თარგმანები ებრაულ ენაზე 1937 წელს გამოქვეყნდა. 1969 წელს გამოიცა ბორის გაპონოვის თარგმანი. 1965 წელს გამოქვეყნდა „ვეფხისტყაოსნის“ სრული პოეტური თარგმანი მონლოლურ ენაზე. არაბულ ენაზე „ვეფხისტყაოსანი“ თარგმნა სირიელმა მწერალმა ნიზარ ხალილმა. 1998 წელს ჯემშიდ გიუნაშვილის მხარდაჭერით გამოიცა ფარშიდ დელშადის სპარსული თარგმანი.

IV თავი. შოთა რუსთაველის მსოფლმხედველობრივი წყაროები

რუსთაველის მსოფლმხედველობრივი მრწამსის ფორმირებაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ოთხმა ძირითადმა წყარომ, ესენია – XII საუკუნის საქართველოს სოციალურ-პოლიტიკური სინამდვილე, ქართული ეროვნული ტრადიციები, ქრისტიანული მორალი და ანტიკური ფილოსოფია.

4.1. რუსთაველის მსოფლმხედველობის ფილოსოფიური წყაროები

პოემა ძირითადად ეყრდნობა ქართულ კულტურულ ტრადიციასა და ქრისტიანულ მოძღვრებას, ამასთანავე, იყენებს აღმოსავლური და დასავლური კულტურისათვის დამახასიათებელ რელიგიურ-ფილოსოფიურ შეხედულებებსა თუ თეორიებს. რელიგიურ-ფილოსოფიურ წყაროთაგან რუსთაველი ძირითადად იყენებს ანტიკურ ფილოსოფიას (პლატონი, არისტოტელე, ნეოპლატონიზმი), ბიბლიურ მოძღვრებას (წმ. წერილის პერიფრაზები) და ქრისტიანულ ღვთისმეტყველებას (არეოპაგეტიკა, წმ. მამათა სწავლება).

4.1.1. ნეოპლატონიზმი „ვეფხისტყაოსანში“

რუსთაველის მსოფლმხედველობაში გამოვლენილი ნეოპლატონიზმი ფსევდო დიონისე არეოპაგელის სახელს უკავშირდება. სიკეთისა და ბოროტების არეოპაგელისეულ ფილოსოფიურ მოტივებზეა (კატაფატიკა-აპოფატიკა) აგებული პოემის სიუჟეტური ღერძი. ამას მოწმობს არაერთი სტრიქონი თავად პოემაში:

„ბოროტიმცა რად შეექმნა კეთილისა შემოქმედსა“ (3.113.4).

„თქვეს: "ბოროტსა უმყოფოო, კეთილნია შენთვის მზანი" (59.1509.4).

„ბოროტსა სძლია კეთილმან, არსება მისი გრძელია“ (41.1361.4).

„უმსგავსო საქმე ყოველი, მოკლეა, მით ოხერია“ (44.1090.3).

„ვცან სიმოკლე ბოროტისა, კეთილია მისი გრძელი“ (57.1435.4)...

რუსთაველსა და არეოპაგელს შორის ურთიერთმიმართების ყველაზე ნათელი მაგალითია შემდეგი სტროფი:

„ამ საქმესა დაფარულსა ბრძენი დივნოს გააცხადებს,

ღმერთი კარგსა მოავლინებს და ბოროტსა არ დაბადებს,

ავსა წამ-ერთ შეამოკლებს, კარგსა ხან-გრძლად გააკვლადებს,

თავსა მისსა უკეთესსა უზადო-ჰყოფს, არ აზადებს“ (59.1492).

რუსთაველი პოემაში სახელდებით იხსენიებს კიდევ ერთ ავტორიტეტს, პლატონს, რაც დასტურდება ერთადერთ კონტექსტში:

„მე სიტყვასა ერთსა გკადრებ, პლატონისგან სწავლა-თქმულსა:

სიცრუე და ორპირობა ავნებს ხორცსა, მერმე სულსა“ (32.789.3.4).

გარდა მოცემული მონაკვეთისა, პლატონისეული აზროვნების ნიშნები გამოვლენილია პოემის სხვა მონაკვეთებშიც. სამყაროს მთლიანობის იდეა, რომელიც

პლატონის ერთ-ერთი ძირითადი მოძღვრებათაგანია, გატარებულია რუსთაველის პოემაშიც, კერძოდ, შემდეგ სტრიქონებში:

„მზე უშენოდ ვერ იქმნების, რათგან შენ ხარ მისი წილი“ (1305.1).

„ვინ საზღვარსა დაუსაზღვრებს, ზის უკვდავი ღმერთი ღმერთად, იგი გაჰხდის წამისყოფით ერთსა ასად, ასსა ერთად“ (792.3.4).

პლატონის გავლენის კვალს ხედავენ მეცნიერები სტრიქონში:

„მსგავსი ყველაი მსგავსსა შობს, ესე ბრძენთაგან თქმულია“ (51.1323.4).

პოემაში გამოვლენილი მამაკაცის თანასწორი ქალი მმართველი პლატონის „იდეალური სახელმწიფოს“ ერთ-ერთი მთავარი კომპონენტია. ასევე, პოემის პროლოგში წარმოდგენილი მუშის, მეომრისა და მიჯნურის დახასიათება დაკავშირებულია პლატონის თეორიასთან სახელმწიფოს ფენებად დაყოფის შესახებ („ტიმეოსი“, „ფედროსი“).

მნიშვნელოვანია, აგრეთვე, რუსთაველისეული განგების საკითხი, რომელიც ასევე პლატონთან არის დაკავშირებული. რუსთაველი იზიარებს პლატონის მსჯელობას ღმერთის განმგებლობასთან დაკავშირებით, თუმცა ამატებს იმასაც, რომ ადამიანი საკუთარი ძალებით უნდა უწყობდეს ხელს ბედისწერას და მხოლოდ ამგვარი ერთობლივი ბრძოლით მიიღწევა გამარჯვება, რასაც რუსთაველი ხატოვნად და ლაკონიურად წარმოგვიდგენს ფრაზაში – „ბედი ცდაა, გამარჯვება, ღმერთსა უნდეს, მო-ცა-გხვდების“ (36.903.4.).

4.1.2. არისტოტელიზმი „ვეფხისტყაოსანში“

მართალია, რუსთაველი პოემაში არ ახსენებს არისტოტელეს, მაგრამ უდავოა, რომ მწერალი საფუძვლიანად იცნობს და აქტიურად იყენებს მის ფილოსოფიას და ეთიკურ შეხედულებებს.

„ვეფხისტყაოსნის“ პერსონაჟთა დამეგობრების პრინციპები – მსგავსება და თანასწორობა, მეგობრობის გამოვლენის ფორმები – ურთიერთპატივისცემა, ერთად ყოფნის სურვილი, ურთიერთდახმარება – დაკავშირებულია არისტოტელეს მეგობრობის თეორიასთან, რომელიც „ნიკომაქეს ეთიკაში“ გვხვდება.

როგორც აღნიშნულია, რუსთაველის განსაკუთრებული კავშირი არისტოტელესთან ეთიკურ სისტემაში ერთ-ერთი ფუნდამენტური მოძღვრების, „საუკეთესო საშუალის“, რუსთაველისეულ ინტერპრეტაციებში იჩენს თავს.

პერსონაჟები ხშირად სწორედ ამ მოძღვრების მიხედვით მოქმედებენ, მასზე დაყრდნობით აყალიბებენ მოქმედების პრინციპებს.

ე. ხინთიბიძის კვლევების მიხედვით, რუსთაველი მიჯნურის დახასიათებისას, ასევე, ეყრდნობა არისტოტელეს ეთიკას, თუმცა ზედმიწევნით არ მიჰყვება მას. პოემის პროლოგში მიჯნურის ათ ზნეობრივ და ფიზიკურ მახასიათებელს შორის შვიდი (სიბრძნე, სიუხვე, სიმდიდრე, გონება, დათმობა, „მძლეთა მებრძოლთა მძლეობა“, მოცალეობა) არისტოტელეს უკავშირდება.

არისტოტელეს ფილოსოფიას უკავშირებენ რუსთაველისეულ გამოთქმას „მართალი სამართალი“, რაც გულისხმობს არა კანონით გათვალისწინებულ ან რელიგიურ სამართალს, არამედ სიტუაციურ, ბუნებით სამართალს.

რუსთაველი კარგად იცნობს არისტოტელეს მოძღვრებას სულის შესახებ, რაც ვლინდება ფრაზაში „სახე ყოვლისა ტანისა“, თუმცა ბ. ბრეგვაძის დაკვირვებით, ამ გამოთქმაში რეალიზებული იდეა პლატონისგან მომდინარეობს.

„ვეფხისტყაოსანში“ არისტოტელეს მეტაფიზიკური აზროვნების გამოვლენის შემთხვევაა მოძღვრება ბუნების საგანთა ოთხი საწყისი ელემენტის (წყალი, ჰაერი, ცეცხლი და მიწა) შესახებ. პოემაში სიკვდილი გააზრებულია, როგორც სხეულის დაშლა სწორედ ამ ოთხი ელემენტისაგან, მათგან სულის გათავისუფლება და ამადლება. ასეთივე პარალელი მოეპოვება პოემაში არისტოტელეს **არსებობის ოთხ მიზეზს** (მატერიალური, ფორმალური, მოქმედი, დასრულებადი მიზეზი ანუ მიზანი). მათგან პოემაში მოხსენიებულია **მატერიალური მიზეზი** („ნივთი“) და **დანიშნულებითი მიზეზი** („ვალი“). ასევე არისტოტელედან მომდინარედაა მიჩნეული ფრაზა „**კაცი ვარგი**“.

4.2. რუსთაველის მსოფლმხედველობის ქრისტიანული წყაროები

მიუხედავად იმისა, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ სიუჟეტი მაჰმადიანურ არეალში ვითარდება, პოემაში მკვეთრად შეინიშნება ქრისტიანული რელიგიის გავლენის კვალი. ზ. გამსახურდიას დაკვირვებით, ქრისტიანული ღვთისმეტყველების უმთავრესი დოგმატი – სამება მოიაზრება პოემის პირველივე სტროფში, სადაც „რომელმან“ – მამა ღმერთია, „ძალი“ – ძე ღმერთი, „სული“ – სულიწმინდა. ანალოგიური სურათია მომდევნო სტროფში, სადაც „ღმერთი“ მამა ღმერთია, „სატანის დამთრგუნველი“ – ძე ღმერთი და „მიჯნურთა სურვილი მომნიჭებელი“ – სული

წმიდა. სამება გამოიყოფა კიდევ ერთ სტროფში – „დამბადებელი“ არის მამა ღმერთი, „ძალი უხილავი შემწედ ყოვლთა მიწიერთად“ – არის ძე ღმერთი, ხოლო „საზღვრის დამსაზღვრებელი“ – სულიწმინდა.

„ვეფხისტყაოსანში“ ბიბლიურ-ქრისტიანული ტრადიციიდან მომდინარეობს საღვთო სახელები: მზიანი ღამე, უჟამო ჟამი, ნათელი, უკვდავი, უცნაური, უთქმელი, ყურთაგან მოუსმენელი, უხილავი, ძალი, ყოფილი, მყოფი, სახიერი, ღმერთი ცხოველი, ტკბილად მხედი, მალლით მაღალი, უფალი უფლებათა, სავსება, ყოველთა მოწყალე, მფლობელი გულისთქმათა, შემოქმედი, არსთა მხედი. პოემაში ასევე ბიბლიურია კონცეპტები სამოთხე, ედემი, ალვა; ბისონი, ჯეონი, დილჯა, ევფრატი (სამოთხის მდინარეები); სატანა, ეშმა/ეშმაკი, „უშობელი“ და ა.შ.

პოემაში ჰარმონიულად ერწყმის ერთმანეთს ღვთაებრივი და ადამიანური ძალები. რუსთაველის გმირები იაზრებენ საღვთო განგების მნიშვნელობას, მათ იციან, რომ ყველაფერი ღვთისმიერია („რაცა ღმერთსა არა სწადდეს, არა საქმე არ იქმნების“ (793.1), მაგრამ, ამავე დროს, პოემაში გაზიარებული „ბედის“ იდეა („ბედი ცდაა, გამარჯვება, ღმერთსა უნდეს, მო-ცა-გხვდების“ (903.4).

ლუკას სახარებას ემყარება ფრაზა „ამად რომე შეცოდება შვიდ გზის თქმულა შესანდობლად“ (246.4) („დაღაცათუ შვიდ გზის დღესა შინა შეგცოდოს და შვიდ გზის მოაქციოს და გრქვას შენ: შევინანე, მიუტევე მას (ლუკა 17,4).

V თავი. „ვეფხისტყაოსნის“ მსოფლმხედველობრივი წყაროების ტრანსფერი რუსულ თარგმანებში

5.1. „ვეფხისტყაოსანის“ ნეოპლატონური რეალიები რუსულ თარგმანებში

რუსთაველი პოემაში სახელდებით მხოლოდ დიონისე არეოპაგელსა და პლატონს ახსენებს. ბალმონტის, ნუცუბიდისა და ხალვაშის თარგმანებში ორივე მათგანი პირდაპირაა დასახელებული (Платон; გრაფიკული სახესხვაობითაა წარმოდგენილი დიონისე – ბალმ., ნუცუბ.: Дивнос, ხალვ.: Дионос). მთარგმნელები აღნიშნავენ, რომ დაფარული საქმე (ბალ.: сокровенье; ნუცუბ.: дело скрытого; ხალვ.: Сумрак тайны, сокравенной) დიონისემ გამოავლინა, გაამხილა, გახსნა (явил; открывает; раскрывает).

რუსთველოლოგები დიონისე არეოპაგელს მოიაზრებენ კიდევ ერთ სტრიქონში: „ამ საქმესა მემოწმების დიონოსი ბრძენი, ეზროს“ (6.177.1). ბალმონტის თარგმანში

მთქმელის დაკონკრეტება არ ხდება. მთარგმნელი ზოგადად ახსენებს წმინდა წერილს, რომელშიც დასტურდება სარწმუნო სიტყვები („Есть **свидетельство Писанья**, что достойно сострадания“ (4.171). შ. ნუცუბიძე მიიჩნევს, რომ ეზროსის ნაშრომში, რომელსაც „დიონისე“ ეწოდება, დამოწმებულია კონტექსტის შესაბამისი აზრი (**Мудрый Эзрос в «Дионосе»** сам свидетельствует мне (6.177), ხოლო ხალვაში პირდაპირ ბრძენ დიონისეს, ეზროსს, ასახელებს (**Дионисий мудрый, Эзрос** подтверждают мне напрямик (5.270).

„ვეფხისტყაოსანში“ გამოვლენილი არეოპაგიტული რეალიების თარგმნისას ბალმონტი მიმართავს ინტერპრეტაციასა და განვრცობას. მთარგმნელს რუსთველისეული ლაკონური სტრიქონები რამდენიმე სტრიქონში მხატვრული ინტერპრეტაციებითა და კონტექსტური თარგმანის სახით აქვს წარმოდგენილი. ნუცუბიძე რამდენიმე შემთხვევაში მხოლოდ პოზიციებს, თანმიმდევრობას უცვლის ინფორმაციულ სტრუქტურებს, შესატყვისობა კი მაქსიმალურად ეკვივალენტურია თარგმანსა და დედანს შორის. ხალვაშისეულ თარგმანებში შეინიშნება მინიმალური ცვლილებები, კერძოდ, განვრცობა და ინტერპრეტაცია. მთარგმნელი შეგონების გამომხატველ ფრაზებს უმატებს ტექსტებს („**Понять нужно**“, „**это верно разумею**“). ასევე დამატებულია ეპითეტები: („არსება მისი გრძელია!“ – „**жизнь его прочна и долга!**“, „მით ოხერია“ – **полно зла, вреда**“).

სხვადასხვაგვარი ინტერპრეტაციით რეალიზდება თარგმანებში პლატონისეული იდეები. კონტექსტს, რომელშიც ნახსენებია **პლატონი**, ბალმონტი განავრცობს მხატვრულად და ამატებს მიმართვას (Царь – მეფეო), აკლებს სიტყვას „გკადრებ“, რაც იწვევს ავთანდილის სიტყვებში უშუალო, ფამილარული სტილის შეტანას, თავაზიანობის გადაფარვას. იმავე კონტექსტში პლატონის მოძღვრების თარგმნისას ბალმონტი ერთ სიბრტყეზე აყენებს **სულსა და სხეულს**, ხოლო **სიცრუეს** ორივე მათგანისთვის ერთნაირად საზიანოდ მიიჩნევს (Царь, **вспомни мысль Платона: Ложь двуличья — порчи лоно и для тела, и души**“). ნუცუბიძესთან დაცულია თანმიმდევრობა ტყუილით **სხეულის** შემდეგ **სულის** გახრწნისა, შეცვლილია მხოლოდ გამოხატვის ფორმები – დედანში **სიცრუე** და **ორპირობა** აბსტრაქტული არსებითი სახელებია, ხოლო თარგმანში – ადამიანის მსაზღვრელები („**Вслед за плотью тленен духом как двуличный, так и лжец**“). ხალვაშის თარგმანში ორი დამოუკიდებელი,

თანაბარი ფუნქციის კონცეპტი (სიცრუე და ორპირობა) მინიმალური ცვლილებით გადადის, პოზიციებს უცვლის მათ – ორპირობა დაქვემდებარებულია, თანმხლება სიცრუისა (Ложь с двуличьем). დედნისეული ვითარების ამგვარი მინიმალური ცვლილებით გადატანა შესაძლებლობას უტოვებს მკითხველს, დაინახოს მასში პლატონისეული მოძღვრება და მისი მიმართება რუსთაველის პოემასთან.

სხვადასხვაგვარად გადააქვთ მთარგმნელებს პლატონისეული მზის მიმართება ღმერთთან – ბალმონტი ღმერთს მზის ნაწილს (частица солнца) შეუსატყვისებს. ნუცუბიძისეულ თარგმანში შებრუნებულია მიმართებები – მზე მიიჩნევა ღმერთისგან განუყოფლად (нераздельное с тобою), ხოლო ხალვაშისეულ თარგმანში ღმერთი მზის ნაწილია, მაგრამ დამცირებულია მზის კონცეპტი (უშენოდ მზე არაფერია – Без тебя ведь солнце ничто). მიუხედავად სხვაობებისა, სამივე თარგმანში ხაზგასმულია ის ფაქტი, რომ ღმერთის გარეშე მზე ვერ იარსებებს (ბალმ.: Без тебя не будет солнца; ნუცუბ.: Без тебя не светит солнце; ხალვ.: Без тебя ведь солнце ничто).

თარგმანებში თანმიმდევრულადაა წარმოდგენილი ღმერთის, როგორც საზღვრის დამდებისა („Закрепляющий границы; Кто, найдя предел пределам; Бог же ставит всему между) და ყოვლისშემძლეს, ყოველივეს გამაერთიანებლის (бог в мгновение зеницы сто сведет до единицы, и один вдруг будет сто; Тот мгновенно претворяет сто в одно, одно же в сто; Он превратит один во сто, не теряя даже мига) იდეა. ხოლო ღმერთის უკვდავება მხოლოდ ნუცუბიძესთანაა თარგმნილი (обессмертил божество), ხალვაშთან ჩანაცვებულია მეტაფორით (езде ступит Его нога), ბალმონტთან კი მთლიანად გამოტოვებულია ფრაზა.

პლატონისგან მომდინარე ფრაზა „მსგავსი ყველაი მსგავსსა შობს“ სრული ეკვივალენტობით გადააქვს მხოლოდ ნუცუბიძეს, ხალვაში ამატებს შეფასებით ფრაზას – что не чушь, ხოლო ბალმონტი არღვევს რუსთაველის იდეას მემკვიდრეობითობის შესახებ, მსგავსის მიერ მსგავსის შობას ცვლის გავლენის კონცეპტით – С благородным — благородство, ახსენებს მსგავსთა არა წარმოშობას, არამედ დამსგავსებას თანაარსებობის პირობებში (Кто с кем вместе, примет сходство).

„ვეფხისტყაოსანში“ სიტყვა განგება სხვადასხვა ფორმით სულ 11 კონტექსტში დასტურდება. მის შესატყვისად ბალმონტი იყენებს ორ ფორმას, თანაც, მხოლოდ სამ კონტექსტში – Рок (1), провиденье (2), ერთ კონტექსტში კონცეპტს ნაწილად, ორ

შემთხვევაში განგების ნაცვლად დასტურდება ან მოიაზრება ღმერთი – **Бог**. დანარჩენ შემთხვევებში გამოტოვებულია კონცეპტი (3) ან მთლიანად სტროფი (2). ნუცუბიძისეულ თარგმანში **განგება** თერთმეტიდან მხოლოდ ორ სტრიქონშია გამოტოვებული, სამ შემთხვევაში გამოყენებულია **Провидение** ფორმა, ოთხ შემთხვევაში – **Рок**, ასევე ერთ შემთხვევაში – **судьбина**. მთარგმნელს ერთ შემთხვევაში შემოაქვს ახალი კონცეპტი „**ზეციური ნება**“ „განგების ნების“ შესატყვისად (воли неба). ხალვაში **განგების** შესატყვისად ყველაზე ხშირად (6-ჯერ) იყენებს ზოგადი რეფერენციის გამომხატველ სიტყვას – **ღმერთი**, მხოლოდ ორ შემთხვევაში შეუსატყვისებს **ბედისწერას (Рок)**, სამ შემთხვევაში კი საერთოდ გამოტოვებს მას.

პოემის პროლოგში წარმოდგენილი **მუმის**, **მეომრისა** და **მიჯნურის** დახასიათების თარგმნისას მინიმალური სხვაობები გვხვდება ნუცუბიძისა და ხალვაშის თარგმანებში, ხოლო ბალმონტი სრულიად თავისუფლად თარგმნის მთელ სტროფს და კარგავს დედნისეულ სახეს თარგმანში.

მთარგმნელები ცდილობენ შეუნარჩუნონ დედანს რუსთაველის მსოფლადქმის გამომხატველი მნიშვნელოვანი ნიუანსები, თუმცა ფილოსოფიური მოძღვრებები უმეტესად გადააქვთ მხოლოდ იდეის დონეზე, გამომსახველობით საშუალებებს კი სუბიექტური ინტერპრეტირებით ქმნიან, რაც ახალ მხატვრულ ჩარჩოს ქმნის პოემისათვის. ასევე, ერთი და იმავე კონცეპტისათვის (მაგ.: განგება) გამოყენებულია სინონიმური ეკვივალენტები (Рок, провиденье), ერთი და იმავე თარგმანის ფარგლებში, რაც არღვევს რუსთაველის ერთგვაროვნების პრინციპს და ბუნდოვანებას იწვევს თარგმანში.

5.2. არისტოტელიზმის კვალი დედანსა და რუსულ თარგმანებში

„ვეფხისტყაოსნის“ პროლოგში მოცემული **მიჯნურის** დახასიათებისას არისტოტელესთან დაკავშირებულია შვიდი მახასიათებელი. თითოეულ მათგანს სრულად და ეკვივალენტურად თარგმნის მხოლოდ ხალვაში (სიბრძნე – мудрость, სიმდიდრე – богатство, სიუხვე – щедрость, მოცალეობა – Досуг, გონება – ум, დათმობა – терпенье, „მძლეთა მებრძოლთა მძლეობას“ – Веру в победу). ნუცუბიძეს სიბრძნე (мудрость), სიუხვე (щедрость), მოცალეობა (покой) და გონება – (ум) გადააქვს დენოტაციური ეკვივალენტით, ხოლო სიმდიდრესა და ფრაზას „მძლეთა მებრძოლთა მძლეობა“ გადმოსცემს მეტაფორებით (Чей удел довольства жизни, мощных мощно

кличет в бой). ბალმონტი დენოტაციური ეკვივალენტით თარგმნის მხოლოდ ბრძენს (умудренный), გონებას შეუსატყვისებს სიტყვას *знать*, ხოლო „მძლეოთა მებრძოლთა მძლეობა“ თარგმნილია ფრაზით – „*Быть победным над врагами*“. გამოტოვებული მახასიათებლების საკომპენსაციოდ მთარგმნელი ამატებს მეტაფორას – *должен зорко видеть сон* და მსაზღვრელს – სწრაფი (*быстрый*).

არისტოტელესგან მომდინარე ფრაზას „**მართალი სამართალი**“ ერთ შემთხვევაში ბალმონტი „**თავისუფალ სამართალს**“ შეუსატყვისებს, ნუცუბიძე – **სამართლის** ნაცვლად **სიცოცხლეს** ახსენებს, ხალვაშთან **სამართლის** შესატყვისად გამოყენებულია **суд** (**სასამართლო**) და დენოტაციური ეკვივალენტითაა თარგმნილი **მართალი – праведный**. მეორე შემთხვევაში სამივე თარგმანში გამოტოვებულია „**მართალი სამართალი**“.

ხალვაშის თარგმანში საერთოდ გამოტოვებულია არისტოტელესთან დაკავშირებული ფრაზა „**სახე ყოვლისა ტანისა**“, ბალმონტი მხოლოდ „სახეს“ თარგმნის (**облик**), „ტანი“ გამოტოვებული აქვს, მხოლოდ ნუცუბიძე თარგმნის სრულყოფილად მთელ სტრიქონს. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ბალმონტი და ნუცუბიძე „სახის“ გამოსახატავად განსხვავებულ ფორმებს ირჩევენ. რუსული ენის ბუნებიდან გამომდინარე თუ ვიმსჯელებთ, ნუცუბიძის მიერ აღებული ვერსია **Образ** ბევრად ახლოსაა არისტოტელესეულ, ამ შემთხვევაში კი, რუსთველისეულ, „სახესთან“, ვიდრე ბალმონტის მიერ აღებული ფორმა – **облик**, რაც პირდაპირი თარგმანი უფროა, ვიდრე კონტექსტით გათვალისწინებული შესატყვისი.

არისტოტელესთან დაკავშირებული ტერმინი „**კაცი ვარგი**“ საერთოდ არ გადადის თარგმანებში. ნუცუბიძე ცდილობს პერიფრაზირებულად გადაიტანოს მთელი სტრიქონის იდეა – „კაცი ვარგის“ ნაცვლად ის ახსენებს კარგი სმენის უნარის მქონეს (*способный слушать*), ვინც შეისმენს ავტორის შეგონებებს.

არისტოტელესეული „**კავშირნი**“ არაა ნახსენები ბალმონტთან, ნუცუბიძე და ხალვაში ინტერპრეტირებულად თარგმნიან მას. ასევე მხოლოდ ნუცუბიძე და ხალვაში ახსენებენ **ბუნების საწყისთა ოთხ ელემენტს** (წყალი, ჰაერი, ცეცხლი და მიწა). ხოლო არისტოტელესგან მომდინარე არსებობის მატერიალური მიზეზი „**ნივთი**“ და დანიშნულებითი მიზეზი „**ვალი**“ ეკვივალენტურად თარგმნილი აქვს მხოლოდ

ხალვაშს – **Долг** (ვალი, მოვალეობა) და **сокровище** (განძი). ასევე განძი აქვს გამოყენებული მოცემულ კონტექსტში ბალმონტს, ხოლო „ვალი“ გამოტოვებულია.

გამომდინარე იქიდან, რომ არისტოტელეს მოძღვრებები პოემის უკანა პლანშია წარმოდგენილი და არა პირდაპირ, მთარგმნელები თავისუფლად თარგმნიან მას და ხშირად არასწორი ინტერპრეტაციით გადააქვთ თარგმანებში ან საერთოდ გამოტოვებული აქვთ მთლიანად კონტექსტი. როგორც ჩანს, კონკრეტული შინაარსის გამომხატველი კონცეპტების თარგმნა ბევრად უმარტივდებათ მთარგმნელებს, ვიდრე ზოგადი, სიმბოლური, ფილოსოფიური ტერმინებისა.

5.3. „ვეფხისტყაოსნის“ ქრისტიანული რეალიები რუსულ თარგმანებში

„ვეფხისტყაოსანში“ სამეხასთან დაკავშირებული ფრაზები შემდეგი სახით გადადის თარგმანებში: ბალმონტის თარგმანში სრულადაა თარგმნილი სამივე მათგანი, მხოლოდ განსაზღვრება „ძლიერი“ შეცვლილია „სასწაულებრივით“ და **სული წმიდას** – ემატება ასევე მსაზღვრელი უსხეულო (Он, что **создал** свод небесный, он, что **властью чудесной** людям дух дал **бестелесный**). ნუცუბიძის თარგმანში **მამა ღმერთის** შესატყვისია **создатель**, ძე ღმერთისა, **ძალისა** – **всесильно-всемогущий**, ხოლო **სული წმიდისა** – **дыханье**. ხალვაში თანმიმდევრულად და ზედმიწევნითი სიზუსტით თარგმნის თითოეულ ცნებას: **создал мир** (შექმნა სამყარო) **силой могучей** (ძლევამოსილი ძალით), **სული წმიდა**, დედნის მსგავსად, მოცემულია განსაზღვრება **წმიდის გარეშე** – **Дух**.

პოემის მეორე სტროფში გამოხატული სამეხა შემდეგი სახით გადააქვთ მთარგმნელებს: ბალმონტის თარგმანში დენოტაციური ეკვივალენტით თარგმნილია მხოლოდ **ღმერთი** (Бог), რომელსაც აკლია მსაზღვრელი „ერთი“, „სატანის დამთრგუნველი“ ძე ღმერთი გამოტოვებულია, ხოლო „მიჯნურთა სურვილის მომნიჭებელი“ სულიწმიდა სამ სტრიქონშია განვრცობილი და აქცენტი გაკეთებულია სიყვარულზე. ნუცუბიძე და ხალვაში სამივე შემთხვევაში სრულ შესატყვისობას გვთავაზობენ, მიუხედავად იმისა, რომ განსხვავებულ ეკვივალენტებს იყენებენ (ნუცუბ.: **единый бог, мощью сатану поправить я мог, Дай мне миджнура**. ხალვ.: **Боже единый, мощь поправить сатану, Дай жить желаньем миджнуров**).

სამეხის გამომხატველ კიდევ ერთ სტროფში ბალმონტი თარგმნის მხოლოდ პირველ და მესამე წევრს (დამბადა – **творец, საზღვარსა დაუსაზღვრებს** –

Закрепляющий границы), მეორე წევრის, ძე ღმერთის გამომხატველი ფრაზა (**ძალი უხილავი** შემწედ ყოვლთა მიწიერთად) საერთოდ გამოტოვებული აქვს, რის საკომპენსაციოდაც იყენებს მხატვრულად განვრცობილ ფრაზას (**подмогой спорой явит малое ничто**). ნუცუბიძე და ხალვაში ამ შემთხვევაშიც კონოტაციური ეკვივალენტებით თარგმნიან სამივე წევრს, მაგრამ იცავენ ეკვივალენტურობის მაღალ ხარისხს (ნუცუბ.: **родил, незримой силой, найдя предел пределам**. ხალვ.: **создан, силой невидимой, ставит всему между**).

სამების, როგორც ერთი მთლიანობის, გამომხატველი კონცეპტები შემდეგი სახითაა წარმოდგენილი თარგმანებში: ბალმონტი კონტექსტთან ერთად სრულად თარგმნის ცნებას „ხატად გთქვეს **მზიანისა ღამისად**“ (образ солнечной ты ночи), ხოლო ფრაზის – „ერთარსებისა ერთისა“ ნაცვლად იყენებს ფრაზას – **кто средоточий есть единство**, „**უჟამო ჟამს**“ კი შეუსატყვისებს სრულიად განსხვავებულ მეტაფორას – **в бурях тишь**. ნუცუბიძეც განხილულ სამ ცნებათაგან ზუსტი შესატყვისობით თარგმნის „**მზიან ღამეს**“ (солнечной ты ночи), „**ერთ-არსება ერთის**“ შესატყვისად იყენებს ფრაზას – „**одного единой мощи**“, ხოლო „**უჟამო ჟამს**“ თარგმნის, როგორც „**Ты вне времени причастно**“. ხალვაშთან „**მზიანი ღამის**“ შესატყვისად იგივე – **солнечно-ночного** გამოიყენება, ხოლო „**ერთარსებისა ერთისა**“ და „**უჟამო ჟამის**“ შესატყვისია „**ერთი და მარადიული**“ (Единого, и Вечного), დამატებულია მათი თანაარსებობის სიცხადე (Верно Единосущего).

სამივე მთარგმნელი დენოტაციური ეკვივალენტით თარგმნის ცნებას „**შვიდგზის**“ (ბალმ.: **не раз, а до семи**, ნუცუბ.: **семикратно**, ხალვ.: **семь раз**). აღსანიშნავია, რომ ხალვაში წმინდა წიგნსაც ამატებს ნათქვამის დასადასტურებლად და იმპლიკაციურად მიუთითებს მასზე (говорится в книге святой).

ბიბლიიდან მომდინარე საღვთო სახელები შემდეგნაირად გადადის თარგმანებში: „**უკვდავს**“ მხოლოდ ნუცუბიძის თარგმანში მოეპოვება შესატყვისი (**обессмертил**), ბალმონტსა და ხალვაშს გამოტოვებული აქვთ. **უცნაური** სამივე თარგმანში დასტურდება, თუმცა სხვადასხვა შესატყვისობით (ბალმ.: **Непонятный**, ნუცუბ.: **Непостижный**, ხალვ.: **Непознаваем Твой образ**). **უთქმელი** მხოლოდ ბალმონტმა (**неизреченный**) და ნუცუბიძემ (**несказанный**) თარგმნეს, ხალვაშს გამოტოვებული აქვს. ბალმონტმა გამოტოვა ატრიბუტები – **ყოფილი, მყოფი, ყურთაგან მოუსმენელი**. სამივე

მათგანს მცირედი სხვაობით თარგმნის ნუცუბიძე (Бывший, сущий, непостижный). ხალვაში მხოლოდ „ყურთაგან შეუსმენელს“ თარგმნის ზოგადი რეფერენციით **неслыханные** (გაუგონარი), „ყოფილისა“ და **ყოფის**“ ნაცვლად დამატებული აქვს **უხვი წყალობა** (щедрые милости).

სხვადასხვაგვარი ინტერპრეტაციითაა თარგმნილი ღმერთის ატრიბუტი **უფალი უფლებათა**. მის შესატყვისად ბალმონტი იყენებს ფრაზას – **Царь ты царств** (სამეფოთა მეფე), ნუცუბიძე – **права правого зиждитель**, ხალვაში – **Господин Властей** (რაც, დედნის შესაბამისად, აღნიშნავს ანგელოზთა დასის „უფლებათა“ უფალს). ძალი უხილავი გამოტოვებული აქვს ბალმონტს, ნუცუბიძე და ხალვაში კი სხვადასხვა შესატყვისობებით, სინონიმებით, თარგმნიან მას (ნუცუბ.: **незримой силой**, ხალვ.: **силой невидимой**). სახიერის შესატყვისად სამივე თარგმანში ნეიტრალური ფორმა – **ღმერთი** გამოიყენება, თუმცა განსხვავებას ქმნის მსაზღვრელები. ბალმონტი მხოლოდ **ღმერთს** ახსენებს (**Бог**), ნუცუბიძე **ღმერთის მზერას** შეუსატყვისებს (**божий взгляд**), ხოლო ხალვაში უმატებს მსაზღვრელს – **კეთილი** (**Бог благой**). სტროფი, რომელშიც **მაღლით მაღალი** დასტურდება, საერთოდ გამოტოვებულია ბალმონტთან, ხოლო ნუცუბიძის და ხალვაშის თარგმანებში წარმოდგენილია განსხვავებული შესატყვისობები. ნუცუბიძე მხოლოდ **მაღალს** ახსენებს (**вышний**), ხოლო ხალვაში – **მაღლიდან (მოსულ) უზენაეს წყალობას** (свыше Всевышний милость). არსთა მხედს ბალმონტი შეუსატყვისებს **ყოვლისმხილველს** (**всезрящий**), ნუცუბიძე – **სამყაროს მომცველს** (**объемлющий весь свет**), ხოლო ა. ხალვაში – **ნებისმიერის დამნახავს** (**зрящим любых**). მოწყალე თარგმნილია ნუცუბიძესთან სიტყვით **благой** (კეთილი), ხოლო **წყალობა**, როგორც **ძღვენი** (даянье) ხალვაში **მოწყალეს** შესატყვისად **შემოქმედს** (**Творец**) იყენებს, **მოწყალე** კი გადააქვს ზუსტი შესატყვისით (**милости**). ბალმონტთან შესაბამისი სტროფი საერთოდ არ არის თარგმნილი. **გულისთქმათა მფლობელი** სამივე თარგმანში განსხვავებული ინტერპრეტაციით გვხვდება. ბალმონტი მის შესატყვისად იყენებს ფრაზას **вождь сердечных всех речей** (ყველა გულითადად სიტყვის წინამძღოლი), ნუცუბიძე – **вождлений повелитель** (გულისთქმათა მბრძანებელი), ხალვაში – **владелец страстей, чувств** (ვნებების, გრძნობების მფლობელი).

პოემაში ბიბლიურია ტერმინები **სატანა** და **ემმაკი**. სამივე მთარგმნელი პირდაპირ თარგმნის სატანას (**Сатана**), ოთხიდან მხოლოდ ერთ შემთხვევაში ნუცუბიძე სატანის შესატყვისად იყენებს **ემმაკს** (**Дьявол**).

ემმაკი სულ ცხრა კონტექსტში გვხვდება პოემაში სხვადასხვა ფორმით (ემმა, ემმაურობა, ემმაკი, საემმაკო). ბალმონტი ექვს შემთხვევაში **ემმაკის** შესატყვისად **Дьявол** ფორმას იყენებს, ორ შემთხვევაში გამოტოვებული აქვს, ერთ შემთხვევაში კი კონოტაციურ ეკვივალენტს – დემონს (**Демон**) შეუსატყვისებს. ნუცუბიძის თარგმანში ექვსჯერ დასტურდება **ემმაკის** შესატყვისად **Дьявол** ფორმა, ორ შემთხვევაში **ბოროტება** (**зло**) გამოიყენება, ხოლო ერთ შემთხვევაში – **наваждение** (**აკვიატება, ბოდვა**), რასაც კონტექსტი განაპირობებს („ვძებნეთ და კვალი ვერ ვპოვეთ, დავსწამეთ ემმაურობა“). ხალვაში მოცემულ კონტექსტებში **ემმაკის** შესატყვისად საერთოდ არ იყენებს **Дьявол** ფორმას. ცხრა შემთხვევიდან ხუთ შემთხვევაში **Черт** ფორმა დასტურდება თარგმანში, ორ შემთხვევაში – **Сатана**, ერთ შემთხვევაში კი გამოტოვებულია **ემმაკი** და მხოლოდ მისი მსაზღვრელება („სიცუდე და სიბილწე“) თარგმნილი – **дерзкого, нечистого, злого духа** (თავხედი, უწმინდური, ბოროტი სული). კონტექსტში, როდესაც დავარზე განრისხებული როსტევანი **ემმაკს** ახსენებს („მე ღმრთისა ვუთხარ, დაუბამს მას **ემმაკისა** ბადესა“ 574.2), მთარგმნელი იყენებს ფრაზას – **Злая ведьма**, რაც **ბოროტ ჯადოქარს** გულისხმობს, რამდენადაც ის მიემართება ნესტან-დარეჯანს, რომელმაც შესცოდა მამის წინაშე. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ სიზუსტის მხრივ **Дьявол** უფრო ახლოს არის **ემმაკთან**, ვიდრე **черт**, რამდენადაც **черт** ბევრ სხვა მნიშვნელობასაც შეიცავს (ემმაკი, დემონი, ავი სული, ჭინკა, ჯოჯობეთი, ჯანდაბა) და ბუნდოვანს, არაზუსტს ხდის სათარგმნი ტერმინის მნიშვნელობას.

რუსთველოლოგები **ემმაკს** მოიაზრებენ ატრიბუტში **უშობელი**. ბალმონტი მას არ ახსენებს თარგმანში, თუმცა მომაკვდავის საპირისპიროდ წარმოგვიდგენს ოპოზიციურ წყვილში (**смертный это или нет**), ნუცუბიძე **ზეციდან ჩამოვარდნილს** (**низвергнут небесами**) უწოდებს მას, ხალვაში მხოლოდ მოცემულ კონტექსტში იყენებს **Дьявол** ფორმას, თუმცა ამჯერად არა პირდაპირ ემმაკის, არამედ ატრიბუტის თარგმნა იყო საჭირო, რაც არცერთი თარგმანის შემთხვევაში არ არის სრულად შესატყვისი.

„ვეფხისტყაოსანში“ წარმოდგენილი ბიბლიური ტერმინები – **სამოთხე, ედემი, ალვა, ბისონი, ჯეონი, ევფრატი** შემდეგი სახით გადადის თარგმანებში: **სამოთხე**

ერთადერთხელ დასტურდება პოემაში და მის შესატყვისად სამივე თარგმანში გამოყენებულია ფორმა **Рай**. ბისონის შესატყვისად ბალმონტი იყენებს **ევფრატს (Евфрат)**, ნუცუბიძე საერთოდ გამოტოვებს მას. **ჯეონს** გამოტოვებს ბალმონტი, ნუცუბიძე ზოგადი რეფერენციით მოიხსენიებს – **სამოთხის მდინარე (Райская Река)**. ხალვაში ზედმიწევნით ზუსტად, პირდაპირ თარგმნის ორივე მდინარეს – **ბისონსა და ჯეონს (Фисон, Джеон)**. **ევფრატს** კი სამივე მთარგმნელი პირდაპირ თარგმნის (**Евфрат**).

სამოთხესთან დაკავშირებულ ტერმინებს შორის სიხშირითა და ეკვივალენტების მრავალფეროვნებით გამოირჩევა სამოთხის ბაღი – **ედემი** და ედემის ხე – **ალვა**. სიტყვა **ალვა** პოემაში 37-ჯერ გვხვდება, თარგმანებში კი უმეტესად **ალოე (Алоэ)** შეესატყვისება. ბალმონტი ერთგან მის შესატყვისად იყენებს ზოგადი რეფერენციის გამომხატველ ფორმას – **სამოთხის ხე (Райское Древо)**, ხოლო 5 შემთხვევაში – **Тополь** ფორმას. ნუცუბიძე უპირატესობას ანიჭებს ფორმას **ჩინარა (ჭადარი)**, ერთხელ იყენებს ფორმას **Алоэ, ოთხჯერ – Тополь**. ხალვაში – უმეტესად იყენებს ფორმას **Тополь**, მხოლოდ ერთ შემთხვევაში დასტურდება – **Чинара**.

ედემი პოემაში სულ 9-ჯერ გვხვდება, თარგმანებში კი გადადის დენოტატიური ეკვივალენტით – **Эдем** ან ზოგადი რეფერენციით – **სამოთხის ბაღი (Райский сад)**. ბალმონტი და ხალვაში ერთ შემთხვევაში **ედემს სამოთხეს (Рай)** შეუსატყვისებენ, ასევე ერთ შემთხვევაში ხალვაში იყენებს **ბაღთა ბაღს (Сад садов)**. ნუცუბიძე კი ამ შემთხვევაში სიზუსტეს იცავს და ყველა შემთხვევაში პირდაპირ გადააქვს **ედემი** თარგმანებში.

მთარგმნელები ქრისტიანული რეალიების თარგმნისას განსაკუთრებულ სიფრთხილეს იჩენენ და ცდილობენ მაქსიმალური სიზუსტით გადაიტანონ თარგმანში თითოეული ნიუანსი. კონკრეტული რეფერენციის გამომხატველი კონცეპტები უმეტესად დენოტაციური ეკვივალენტებით გადადის თარგმანებში, ხოლო ღმერთის ატრიბუტებისა და უზენაესის მხატვრული აღწერების თარგმნა გარკვეულ სახეცვლილებებს იწვევს, რაც განპირობებულია კონტექსტის სიღრმისეული გააზრების სირთულით.

VI თავი. ტერმინები დევი და ქაჯი/ქაჯეთი „ვეფხისტყაოსანში“ და მათი შესატყვისები რუსულ თარგმანებში

რუსთაველი პოემაში იყენებს ქართული მითოლოგიისთვის დამახასიათებელ ლექსიკურ ერთეულებს – **დევი** და **ქაჯი**. **დევი** „ვეფხისტყაოსანში“ სულ შვიდჯერ დასტურდება. მთარგმნელები უმეტეს შემთხვევაში დენოტაციურ ეკვივალენტს – **Дэв** ფორმას იყენებენ, სინონიმური ფორმები მხოლოდ თითოჯერაა გამოყენებული – ბალმონტი და ხალვაში **დევის** შესატყვისად თვისობრივად განსხვავებულ ეკვივალენტებს იყენებენ (ბალმ.: **Призрак** (მოჩვენება), ხალვ.: **Гигант** (გიგანტი)), რაც გამოხატავს თვისობრივ რეფერენციას და არა საგნობრივს. ასევე ერთ შემთხვევაში ხალვაში **დევის** შესატყვისად **Демон** ფორმას იყენებს, ხუთ შემთხვევაში პირდაპირ თარგმნის მას (**Дэв**). ნუცუბიძე შვიდივე შემთხვევაში **დევის** ეკვივალენტად **дэв** ფორმას იყენებს.

„ვეფხისტყაოსანში“ **ქაჯ** ძირით დასტურდება 54 სიტყვა – **ქაჯი (31)** და **ქაჯეთი (23)**. თარგმანებში **ქაჯს** უმეტესად იგივე **Кадж** ფორმა შეესატყვისება. ხალვაში გვთავაზობს კონცეპტუალურ ეკვივალენტს **волхвы**, რითაც მთარგმნელი **ქაჯთა** შესაძლებლობებს უსვამს ხაზს. ბალმონტი ორ შემთხვევაში **ქაჯის** შესატყვისად იყენებს სიტყვას – **виденье (ხილვა)**. მისი გამოყენება კონტექსტითაა განპირობებული (გაუჩინარების სემანტიკის გადმოცემა). **ქაჯეთის** თარგმნისას ნუცუბიძეს ოთხ შემთხვევაში აღწერიტად გადააქვს ცნება – **ქაჯეთის** ნაცვლად წერს – **ქაჯების კუთხე, ქვეყანა, ქაჯებთან (край каджей, страну каджей, каджской стороной, К каджам ..)**, სხვა შემთხვევებში სრული შესატყვისობაა თარგმანებში.

VII თავი. მიჯნურისა და მოყვასის კვანტიტატიური და კვალიტატიური ანალიზი „ვეფხისტყაოსანსა“ და მის რუსულ თარგმანებში

„ვეფხისტყაოსანში“ ორი ძირითადი თემის – მეგობრობისა და სიყვარულის – თანაბარმნიშვნელოვნებას სიუჟეტთან ერთად ტერმინოლოგია უსვამს ხაზს. რუსთაველი პოემაში სიტყვას „**მოყვარე**“ იყენებს როგორც შეყვარებულის, ასევე მეგობრის მიმართ, მათ განმაცალკეებელ, განმასხვავებელ ტერმინებად კი შემოაქვს **მიჯნური** და **ძმობილი** (ძმად-ნაფიცი, ძმად-ფიცი, ძმად-ნაფიცარი, ძმად-შეფიცული).

მიჯნურ ძირით პოემაში 63 სიტყვა დასტურდება. ავტორი 17 სხვადასხვა ფორმით იყენებს მას. მთარგმნელები არერთგვაროვან ეკვივალენტებს იყენებენ მათ შესატყვისად. გამომდინარე იქიდან, რომ **მიჯნური** მხოლოდ აღმოსავლური კულტურისთვისაა გასაგები, მთარგმნელები სხვადასხვაგვარი პრინციპით თარგმნიან

მას. ეკვივალენტების მრავალფეროვნებით გამოირჩევა ბალმონტის თარგმანი, რადგანაც მას არ გადააქვს რუსულში ტერმინი **მიჯნური** და უძებნის ფუნქციურ ეკვივალენტებს: **влюбленный (8), любимый (2), любить (6), любленья (1), любовники (1), любовный (2), любовь (27), милый (3), полюбить (2), любляя (1)**. მთარგმნელი 9 შემთხვევაში არ თარგმნის **მიჯნურს**, ხოლო ერთ შემთხვევაში მთლიანად სტროფი აქვს გამოტოვებული.

ყველაზე ხშირად **მიჯნურის** შესატყვისად იმავე **მიჯნურ** ფორმას იყენებს ეკვივალენტად ნუცუბიძე. მთარგმნელი 63 შემთხვევიდან 43-ჯერ იყენებს ტერმინს – **მიჯნურ**, რვა შემთხვევაში კი გამოტოვებს მას. დანარჩენ 10 შემთხვევაში **მიჯნურის** შესატყვისად გამოყენებულია სიტყვები – **влюбленный (1), любимый (1), любить (2), любовь (8)**.

მიჯნურ ფორმას უპირატესობა ენიჭება ხალვაშის თარგმანშიც (39). აღსანიშნავია ისიც, რომ ხალვაში არა მარტო სესხულობს სიტყვა **მიჯნურს**, არამედ რუსულშივე აწარმოებს სიტყვა **მიჯნურობას** იმავე ძირით და ქმნის ნეოლოგიზმს – **Миджнурство (9)**, რაც სხვა მთარგმნელების შემთხვევაში არ დასტურდება. ხალვაშისეული თარგმანის კიდევ ერთი თავისებურებაა **სამიჯნუროს** ეკვივალენტი **невеста**, რომელიც ერთადერთხელ დასტურდება თარგმანში. ხალვაში ასევე იყენებს სინონიმურ ეკვივალენტებს – **влюбиться (1), возлюбленные (1), любимая (1), влюбленный (2), любить (3), любовь (5)**, გამოტოვების შემთხვევა კი მხოლოდ ერთხელ დასტურდება მთელ პოემაში.

იმის გამო, რომ **მოყვასი** თანაბრად მიემართება **მიჯნურსა** და **მეგობარს**, შესატყვისობების მხრივაც არაერთგვაროვანი სურათი გვაქვს თარგმანებში. ბალმონტი **მოყვასის**, როგორც **მეგობრის** შესატყვისად იყენებს ოთხ სხვადასხვა სიტყვას (**друг, брат, товарищ, любимой**), ხოლო **მოყვასის**, როგორც **მიჯნურის** გამოსახატავად – ორი ფუძისგან (**любн-, милый**) ნაწარმოებ სიტყვა-ფორმებს, რაც საკმაოდ მრავალფეროვან სურათს ქმნის შესატყვისობების თვალსაზრისით.

ასეთივე ვითარება გვაქვს ნუცუბიძის თარგმანშიც. გარდა **друг** და **люб** ძირებისა, მთარგმნელი იყენებს კონოტაციურ ეკვივალენტებსაც – სატროსთან მიმართებით **მოყვასის** შესატყვისად იყენებს **მიჯნურსა** და საყვარელს (**მიჯნურ**,

милый), მეგობართან მიმართებით – ძმობილს (**побратим**), ხოლო საზოგადოდ, მოყვასის გამოსახატავად ტერმინს **родной** მოიშველიებს.

ხალვაში მეგობართან მიმართებით იყენებს შესატყვისებს – **друг (16), подруга (2), друзья (6), дружба (4), дружеской (1), собрата (2), товарищ (1), ближний (2), родной (1), приятель (1)**, ხოლო მიჯნურთან მიმართებით – **любимый (11), влюбленный (1), любить (1), милый (1)**. მოყვარულის შესატყვისად მთარგმნელს გამოყენებული აქვს ტერმინი **почитатель (1)**.

როგორც ჩანს, მოყვასის თარგმნისას მთარგმნელები ირჩევენ კონტექსტუალურ ეკვივალენტებს, რომლებსაც ცვლიან ასევე კონტექსტის შესაბამისად, რაც არღვევს ერთგვაროვნებას თარგმანში და არასრულად ასახავს დედანს.

VIII თავი. „ვეფხისტყაოსნის“ რუსული თარგმანების კორპუსლინგვისტური და კრიტიკული ანალიზი I და III თავების მიხედვით

პირველი და მესამე თავის კორპუსლინგვისტურმა და კრიტიკულმა ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ბალმონტი სრულიად თავისუფალი პრინციპით თარგმნის პოემას. თარგმანში იშვიათად გვხვდება სრული შესატყვისობის შემთხვევები. პერსონაჟების დახასიათების დროს ბალმონტი თვითნებურად ცვლის მხატვრულ სახე-სიმბოლოებს. მაგალითად, მესამე თავში ტარიელის დახასიათებისას ვარდის მეშვეობით გადმოცემული სახის მეტაფორა მხოლოდ ერთ შემთხვევაში გადადის ბალმონტისეულ თარგმანში და ისიც სახეცვლილი: „არცა გახლიჩა ბაგეთათ თავი ვარდისა კონამან“ (3.89.4) – „Никакого нет вещанья **розоцветных губ** его“ (2.84.4). ვარდი (**роза**) ამ შემთხვევაში, არა მეტაფორის, არამედ განსაზღვრების სახითაა წარმოდგენილი ფერის შემადგენლობაში და ახასიათებს არა ტარიელს, არამედ მის ტუჩებს – ვარდისფერი ტუჩები, რაც ცვლის პერსონაჟის ვიზუალურ სურათს, რამდენადაც, როგორც წესი, ვარდისფერი ტუჩები ქალის ტუჩებთან იწვევს ასოციაციას და მამაკაცის დახასიათებაში მისი გამოყენება გარკვეულ უხერხულობას ქმნის. ასევე მესამე თავში დაკარგულია ჰიპერბოლა თინათინის დახასიათებისას: *ჰქონდა მზისაცა ცილობა*. ამის საპირისპიროდ განვრცობილია ისევ თინათინთან დაკავშირებული შედარება: *უგავს პირისა სინათლე მთვარისა მოვანებასა – как озаренье, Полнолунное виденье перед ним блестит красой*. ასეთივე განვრცობის მაგალითია: *ვნახე რამე ეშმაკისა სიცუდე და სიბილწეო – Здесь змея являла жало – это был нечистый дух*. ამ შემთხვევაში

მთარგმნელი ეშმაკის ეკვივალენტად *змея* ფორმას იყენებს, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ მთარგმნელს ბოროტების სიმბოლოდ *გველის* კონცეპტი შემოაქვს და კიდევ უფრო მკაფიოდ გამოკვეთს ბოროტებას, რომელსაც უმატებს განმარტებას – უწმინდური სული.

განსხვავებულადაა წარმოდგენილი როსტევეანის მხატვრული სახე ბალმონტის თარგმანში. რუსთველისეული როსტევეანი არის მშვიდი, გაწონასწორებული, ბრძენი, ძლიერი, ბალმონტთან კი შედარებით უფრო დინამიკური, პრაგმატული, ემოციური და სუსტია. ამაზე მეტყველებს როსტევეანის ემოციური ფრაზები თარგმანში: არ კაცურად გარდამკოცნა (3.110.3) – Я без слова был осмеян (2.105.3). ასეთივე ემოციურია როსტევეანი საკუთარ გასაჭირზე საუბრის დროს თარგმანში: „*Богу надоел мой покой, впредь я на печаль обречен*“ (2.106.4) (დედაწი – „*უცილოდ ღმერთსა მოვსძულდი აქამდის მე მხიარული*“ (3.111.4). მთარგმნელი ექსპლიციტურად გადმოსცემს როსტევეანის მდგომარეობას, მიუხედავად იმისა, რომ გამოტოვებს ფრაზას – [ცხოვრება], რომელიც აქამდე მხიარული იყო, რაც სტრატეგიების ცვლილებას უსვამს ხაზს. ბალმონტი სიუჟეტებისა და პერსონაჟთა დახასიათების დროს ხშირად ამატებს სხვადასხვა მხატვრულ გამომსახველობით საშუალებებს – მეტაფორებს (Солнце – очи, ночи – брови, вся – звезда среди светил, Знатных блеск умножен в силе), შედარებებს (Новый царь с лицом царицы был как в тучке лик денницы, Как цветок среди тумана), ეპითეტებს (светлой Тинатин, Птицезоркий царь) და სხვ. რაც კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს მთარგმნელის შემოქმედებითი შესაძლებლობების ჭარბ გამოყენებას მთარგმნელობით საქმიანობაში.

ბალმონტისეულ თარგმანში, როგორც წესი, აკლდება ისეთი ფორმები, როგორებიცაა: მოდალური ზმნები (მიდით, მოდით), მეშველი ზმნები (არის, იყო), სემანტიკის გასაძლიერებლად გამოყენებული სინონიმური პარალელები: „*მეფე გაწყრა, გაგულისდა*“ (აკლია – გაგულისდა). არ ითარგმნება ლექსიკური ერთეულები – რული, სადავე, გიშერი, მოლიზღარი... ძირითადად ისეთი სიტყვა-ფორმების კლება გვხვდება, რომელთა ნაკლებობა ტექსტში ბუნდოვანებას არ იწვევს, თუმცა, ცხადია, იკლებს დედნის მხატვრული ღირებულება, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც მეტაფორის კლებასთან ან ნეიტრალური ფორმით ჩანაცვლებასთან, დემეტაფორიზაციასთან, გვაქვს საქმე. მართალია, ბალმონტი ცდილობს

კომპენსირებას განვრცობისა და ინტერპრეტაციის საშუალებით, მაგრამ ამ გზით იკარგება დედნისეული ვითარება წყარო-ტექსტისა.

ჩვენ მიერ შესწავლილი ორივე თავის ნუცუბიძისეული თარგმანი უმეტესად სრული შესატყვისობებით ხასიათდება. პირველი თავის 40 სტროფიდან 30 სტროფი სრული შესატყვისობის ნიმუშია, ხოლო მესამე თავის 36 სტროფიდან 14 სტროფი თითქმის სრულად ასახავს დედნის ვითარებას. ორივე თავის დარჩენილი სტროფები კი მინიმალური ცვლილებებით გადააქვს მთარგმნელს მეორე ენაში. ნუცუბიძე ითვალისწინებს ქართული ენის ბუნებას და შესაბამისად უძებნის შესატყვისებს თარგმანში. ეს გამოიხატება ისეთ შემთხვევაში, როდესაც მთარგმნელმა ფრაზაში „ვარდთა და **ნეხვთა** ვინათგან მზე სწორად მოეფინების...“ ნეხვს შეუსატყვისა **сорняк** ფორმა (სარეველა). სავარაუდოდ, **ნეხვთა** რუსთაველის პოემაში გამოხატავდა მცენარეს, ნეხვბალახას, რამდენადაც ვარდთან მიმართებით ასე ბევრად ბუნებრივი ოპოზიციური წყობა იქმნებოდა. თუ გავითვალისწინებთ იმასაც, რომ ნივთიერებას ვერ ექნება მრავლობითი ფორმა, მცენარე კი თავისუფლად დაირთავდა ნართანიანი მრავლობითს (ნეხვ-თა), ამგვარი გადაწყვეტა მთარგმნელის მხრიდან კიდევ უფრო ლოგიკური აღმოჩნდება.

ნუცუბიძის თარგმანში აკლია ფუნქიური ელემენტები, ფრაზები – *მისმან თავისა წონამან, ვერვის ძალ-უც განკურნება, არ კაცურად გარდამკოცნა, ყოვლმან პირმან ვაგლახ მიყოს, ადრე ცნობ, „არ კაცურად გარდამკოცნა“, მისგან გაუუმეცარდა, მით დავყოვნე ხანი მუნ და, მისმან თავისა წონამან, გული უმაგარდა.* გვაქვს ცალკეული ლექსიკური ერთეულის კლების შემთხვევაც – არ არის თარგმნილი *მუფარახი*.

სრულ შესატყვისობებთან ერთად ნუცუბიძის თარგმანში შეინიშნება რამდენიმე თავისებურება: დედნისეული ფორმები „ზეცად ანაფრენი“, „ცათამდისცა გა-ცა-ფრინდეს“, რომლებიც ზოგადი რეფერენციის გამომხატველია, თარგმნილია კონკრეტული რეფერენციით – **პეგასუსით**, რაც არაბუნებრივია, რამდენადაც პეგასუსი მერანს უფრო მიემართება, ვიდრე ზოგადი რეფერენციის გამომხატველ ფრაზებს.

ავთანდილის შესატყვისად ნუცუბიძე იყენებს **ВИТЯЗЯ** ფორმას, რაც გარკვეულ შეუსაბამობას იწვევს, რამდენადაც *მოყმე* ტარიელს მიემართება დედანში და

თარგმანშიც სწორედ **ВИТЯЗЯ** ფორმა უნდა იყოს წარმოდგენილი განსაზღვრულ კონტექსტებში და არა მონაცვლეობით.

გარკვეულ ცვლილებას განიცდის ავთანდილის საროსთან შედარება, რომელშიც აღმატებითი ხარისხის ნაცვლად ნეიტრალური შედარება დასტურდება – **საროსა მჯობი, ნაზარდი** – **строен станом, как чинара**, რაც კონცეპტუალურ სხვაობას იძლევა.

ნუცუბიძე აბრსტრაქტულად, ბუნდოვნად გადმოსცემს ლხინის სცენას – *დღე ერთ გარდახდა პურობა, სმა-ჭამა იყო, ხილობა* – *Ели, пили, день проходит незаметно в наслажденьи.*

განსაკუთრებით საინტერესოა ისეთი თავისებურება, როგორცაა მეფისა და ავთანდილის დასახელება საპირისპირო თანმიმდევრობით (*Автандил и царь Ростан*), რაც სრულიად მოულოდნელია მსგავს კონტექსტში, რადგან გადაადგილებას არანაირი მეტრული წყობის ფაქტორი არ უშლიდა ხელს. ამგვარი უსაფუძვლო და მექანიკური გადაადგილება სოციალური სტრუქტურების იერარქიულობის დარღვევას იწვევს და მცდარ შეხედულებებს ამკვიდრებს უცხო ენობრივი და კულტურული მატარებლების მქონდე მკითხველში.

I და III თავების კორპუსლინგვისტურმა ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ხალვაში უპირატესობას ანიჭებს სიტყვასიტყვით თარგმნას. პირველ თავში სრული შესატყვისობის 40-დან 28-მდე სტროფი დასტურდება, დანარჩენ 12 სტროფში გვაქვს კლება-მატების შემთხვევები. ამასთანავე, მინიმალური სახის ცვლილებები დასტურდება შესატყვის სტროფებშიც. დაახლოებით იგივე ვითარება გვაქვს მესამე თავშიც – 36 სტროფიდან სრული შესატყვისობა გვაქვს 24 სტროფში, 12 სტროფში კი ცვლილებები მინიმუმამდეა დაყვანილი.

ხალვაშის თარგმანში იშვითად, მაგრამ მაინც დასტურდება როგორც მხატვრული, ასევე კონცეპტუალური სხვაობები. მთარგმნელი აკლებს მხატვრულ-გამომსახველობით საშუალებებს (მაგ.: ვარდისა და მზის მეტაფორებს ავთანდილთან მიმართებით). გარკვეულ ცვლილებებს განიცდის როსტევანის მახასიათებლები პირველ სტროფში – შეცვლილია ეპითეტები – *მოწყალე, მორჭმული, განგებანი, კვლა მოუბარი წყლიანი* (Величественный, упорный, жизнерадостный, оратор красноречивый, задорный). განსაკუთრებული შეუსაბამობა გვაქვს ეპითეტის –

მაღლის – თარგმნისას. როგორც ჩანს, მთარგმნელმა ამ შემთხვევაში არ გაითვალისწინა დედნისეული ვითარება და პირდაპირ თარგმნა **მაღალი** სიტყვით **высокий**, რაც შეუსაბამობაა. მთარგმნელი დანაკარგის კომპენსირებას განვრცობითა და ინტერპრეტირებით ცდილობს, რითაც აბალანსებს თარგმანში კლება-მატების შემთხვევებს.

ავტორისეულ ინტერპრეტაციასთან გვაქვს საქმე ისეთი მხატვრული გამონათქვამების თარგმნის დროს, როგორებიცაა ქართული კულტურისათვის დამახასიათებელი სიტყვათშეხამებანი და ფიცის ფორმულები, რომლებიც რუსულ ენაში მთარგმნელს მიზან-ენისა და კულტურის შესაბამისი გამომსახველობითი საშუალებებით, ფუნქციური ეკვივალენტის სახით, გადააქვს: „*მისმან თავისა წონამან*“ – *поклѣтсья могу я!*“, „*მასვე მაღლი – Славлю Его!*“ – „*ვაჰ მე*“ – „*Горе мне*“. ასევე კულტურული განსხვავებულობით შეიძლება აიხსნას გარკვეული სემანტიკური გადაწვევის შემთხვევები რამდენიმე ლექსიკური ერთეულის შესატყვისებთან: *დევი – демон, ჩაღანა და ჩანგი – кастанъеты, кимвал, მოსანი და მოშაითი – акробатов, певцов.*

მთარგმნელი ხშირად ცვლის აღწერითი და ორგანული ფორმის ზმნებს, რათა არ დაიკარგოს სათარგმნი სემანტიკა: *(გული) უმაგარდა – (сердцу) он слабеть не дал, გამემწარნეს – стали горьки.* საინტერესოა აღწერითი ფორმების ორგანულით შეცვლის შემთხვევებიც – *ახლოს მივიდა – приблизился*, და პირიქით – არა ესმის – *не стал слушать*. დასტურდება შემთხვევები, როდესაც დედნისეულ ძლიერი ემოციის გამომხატველ ზმნებს თარგმანში ნეიტრალური ფორმები შეესაბამება: *მოახსენა – сказал, ჰკადრა – передал, сказал, ბრძანა – сказал, ბრძანებს – говорит.* ამის საპირისპიროდ გვხვდება ზუსტი შესატყვისობის შემთხვევები: *შემიტყვია – Узнал, ბრძანა – Велел. წასვლა საწყისისგან ნაწარმოებ ზმნებს კი ყველაზე ხშირად отправиться* ფორმა შეესატყვისება.

ხალვაში მუდმივად ცდილობს, შეინარჩუნოს ნეიტრალური, გაწონასწორებული პოზოცია თარგმნის პროცესში და რამდენადაც შესაძლებელია, შექმნას ორიგინალთან მაქსიმალურად დაახლოებული თარგმანი. ემპირიული მასალის საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ მთარგმნელი ზედმიწევნით კარგად ასრულებს დასახულ მიზანს.

დასკვნები

„ვეფხისტყაოსნის“ რუსული თარგმანების კორპუსლინგვისტურმა და კრიტიკულმა ანალიზმა ცხადყო, რომ თითოეული მთარგმნელის მთარგმნელობითი პრინციპები და სტრატეგიები მკვეთრად განსხვავდება ერთმანეთისგან. ბალმონტი თავისუფალი თარგმნის პრინციპს ანიჭებს უპირატესობას და საგრძნობლად ცვლის წყარო-ტექსტს. მთარგმნელი სიუჟეტებისა და პერსონაჟების დახასიათების დროს ხშირად ამატებს სხვადასხვა მხატვრულ-გამომსახველობით საშუალებებს, რაც გამოკვეთს ბალმონტის შემოქმედებითი შესაძლებლობების ჭარბ გამოყენებას მთარგმნელობით საქმიანობაში. თარგმანში გადანაცვლებულია ინფორმაციული სტრუქტურები, სტრიქონები, სტროფები, დარღვეულია საზღვრები სტრიქონებსა და სტროფებს შორის, უთარგმნელია როგორც მთლიანად სტროფები, ასევე ცალკეული ელემენტები, რომელთა ნაკლებობა ბუნდოვანებას არ იწვევს თარგმანში, მაგრამ იცვლება დედნისელი ვითარება. ამის საპირისპიროდ ბალმონტი ცდილობს დაკარგული მხატვრული საშუალებების კომპენსირებას ინტერპრეტაციითა და განვრცობით, რითაც თითქოს აბალანსებს ტექსტის მხატვრულობის ხარისხს და ცდილობს მიზან-ენაში წყარო-ტექსტის მხატვრულ ადაპტაციას.

წყარო-ტექსტის მიზან-ტექსტად გარდაქმნის განსხვავებულ სტრატეგიებს გვიჩვენებს ნუცუბიძისეული თარგმანი, რომელიც ეკვივალენტურობის მაღალი ხარისხით გამოირჩევა. მთარგმნელი ითვალისწინებს წყარო-ენისა და მიზან-ენის ვითარებას და ცდილობს ზედმიწევნითი სიზუსტით გადაიტანოს როგორც იდეური, ასევე შინაარსობრივი და მხატვრული მახასიათებლები თარგმანში. ნუცუბიძისეულ თარგმანში გვხვდება ცალკეული სიტყვა-ფორმებისა და ფუნქციური ელემენტების კლების შემთხვევები, რომელთა დაკარგვა მნიშვნელოვნად არ ამორებს თარგმანს დედანთან. ამასთანავე, თარგმანში თავს იჩენს რამდენიმე თავისებურება, რომლებიც მნიშვნელოვნად ცვლის წყარო-ტექსტის ვითარებას და არასწორი ინტერპრეტაციის გავრცელების საფუძველს ქმნის.

განხილული თარგმანებისაგან როგორც თარგმანის სტრატეგიების, ასევე პოემის მოცულობის თვალსაზრისით საგრძნობლად განსხვავდება ა. ხალვაშის მიერ შესრულებული პოეტური თარგმანი, რომელიც ვრცელ რედაქციას ეყრდნობა და ზედმიწევნითი სიზუსტით ხასიათდება. ხალვაში პირდაპირი თარგმანის პრინციპს

ანიჭებს უპირატესობას და ძირითადად დენოტატიური ეკვივალენტებით გადააქვს კონცეპტები თარგმანში. იდიომატური გამონათქვამებისა და ფიცის ფორმულების თარგმნისას ხალვაში იყენებს კონტექსტუალურ ეკვივალენტებს კულტურული ადაპტაციის მიზნით, რაც ეკვივალენტურობის ხარისხზე დადებითად აისახება.

მსოფლმხედველობრივი წყაროების თარგმნის დროს მთარგმნელებს უმეტესად გადააქვთ რუსთველისეული იდეები, მაგრამ იშვიათად გადააქვთ ამ იდეების გამომხატველი საშუალებები, თავად ქმნიან მათ, რაც ახალ მხატვრულ ჩარჩოს ქმნის პოემისათვის.

როგორც აღმოჩნდა, დინამიკური, აქტიური სიუჟეტებისა და კონკრეტული, მარტივი კონცეპტების თარგმნა იძლევა ადეკვატური ტრანსფერის შესაძლებლობას თარგმანებში, ხოლო ზოგადი კონცეპტებისა და მათი მხატვრული აღწერების თარგმნა გარკვეულ სახეცვლილებებს იწვევს, რაც განპირობებულია კონტექსტის სიღრმისეული გააზრების სირთულით. აღსანიშნავია ისიც, რომ, რაც უფრო ზოგადი შინაარსის გამომხატველია ლექსიკური ერთეული, მით უფრო მეტი სინონიმი გამოიყენება თარგმანში შესატყვისების შერჩევისას, რაც კიდევ უფრო მეტ მრავალფეროვნებას ქმნის თარგმანებში.

ცალკეული კონცეპტების თარგმნისას მთარგმნელები ვერ იჩენენ თანმიმდევრულობას, რაც გამოიხატება არაერთგვაროვანი ეკვივალენტების გამოყენებით ერთი და იმავე კონცეპტის მიმართ. ეკვივალენტები იცვლება არა მხოლოდ სხვადასხვა მთარგმნელებთან, არამედ ერთი თარგმანის ფარგლებშიც, რაც არღვევს მთარგმნელთა მიერ შერჩეულ პრინციპებს.

თარგმნის პროცესში, მნიშვნელოვანია, მთარგმნელი სიღრმისეულად ჩასწვდეს დედნისეულ ვითარებას და საფუძვლიანად გაიაზროს თითოეული ტერმინის როგორც პირველადი მნიშვნელობა, ასევე ავტორის ჩანაფიქრიდან გამომდინარე კონტექსტის შესაბამისი ფუნქცია და არსი. წყარო-ტექსტში წარმოდგენლ ტერმინთა ფუნქციურ-სემანტიკური ანალიზის გარეშე შეუძლებელია ადეკვატური შესატყვისების მოძებნა მიზან-ენაში და ეკვივალენტური თარგმანის შექმნა. მხოლოდ ამის შემდეგ უნდა აირჩიოს მთარგმნელმა პრინციპი, სტრატეგია, რომელსაც ერთგულად დაიცავს მთელი პოემის თარგმნის პროცესში, რათა არ დაირღვეს ერთგვაროვნება წყარო-ტექსტისა. მართალია, მთარგმნელი თავისუფალია თავის

არჩევანში სტრატეგიის არჩევისას, მაგრამ მნიშვნელოვანია სწორედ მის მიერ არჩეული სტრატეგიის ერთგულებისა და თანმიმდევრულობის დაცვა თარგმნის პროცესში, რათა თარგმანი სრულად აკმაყოფილებდეს როგორც მეცნიერული კრიტიკის, ასევე მისით დაინტერესებული ნებისმიერი მკითხველის მოთხოვნებს.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებები აისახა შემდეგ პუბლიკაციებში:

1. მ. მჟავანაძე, კონცეპტები დევი და ქაჯი/ქაჯეთი „ვეფხისტყაოსანში“ და მათი შესატყვისები რუსულ თარგმანებში, სამეცნიერო რეფერირებადი ჟურნალი „ენა და კულტურა“, N28, 2022, გვ. 100-110, <https://enadakultura.com/>, ბეჭდ.: ISSN 1987-7323-7900; ელ.: E-ISSN 2720-7900, <https://doi.org/10.52340/lac>, Google scholar, Crossref, Scilit, Impact Factor, www.techinformi.ge.
2. მ. მჟავანაძე, ქრისტიანული ტერმინოლოგიის კორპუსლინგვისტური ანალიზი „ვეფხისტყაოსნის“ რუსულ თარგმანებში, სამეცნიერო რეფერირებადი ჟურნალი „ქართველური მემკვიდრეობა“, XXVI, 2022, გვ. 96-105, <http://ejournals.atsu.ge/Kartvelology/>, SSN 1512-09-53, DOI: 10.54635/tpks.2022.32putk, ERIH PLUS.
3. მ. მჟავანაძე, არისტოტელიზმის კვალი „ვეფხისტყაოსანსა“ და მის რუსულ თარგმანებში, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის რეგიონული სამეცნიერო ცენტრის პერიოდული სამეცნიერო შრომები, VIII ტომი, 2022, http://science.org.ge/?page_id=2534&fbclid=IwAR0ZAaY8NxVy1tyCvtbU73YYSwdhX87gRwYBdX_oN2u1ISGPqakl1yWM8L8, ISSN-2449-2507.

Batumi Shota Rustaveli State University
Faculty of Humanities
Department of Georgian Philology

Marina Mzhavanadze

**Corpus-linguistic and critical analysis of the Russian translations
of “the Knight in the panther skin”**

Specialty - literary studies

A n n o t a t i o n

**of the thesis submitted for acquiring the academic degree of
Doctor of Philology (Ph.D.)**

**Scientific Supervisors: Ramaz Khalvashi - Professor of Batumi Shota Rustaveli State
University,
Manana Tandashvili – Professor of Frankfurt Goethe University.**

Batumi

2023

The dissertation was completed at the Department of European Studies, Faculty of Humanities,
Batumi Shota Rustaveli State University

Scientific Supervisors:

Ramaz Khalvashi

Professor of Batumi Shota Rustaveli State University.

Manana Tandashvili

Professor of Frankfurt Goethe University.

Evaluators:

Nana Tsetskhladze

Associate Professor of Batumi Shota Rustaveli State University.

Nana Kajaya

Associate Professor of Batumi Shota Rustaveli State University.

Mirian Ebanoidze

Professor of Akaki Tsereteli State University.

The thesis defense will take place on **the 21rd of February, 2023, at 13:00 o'clock**, at the meeting of the Dissertation Board of the Faculty of Humanities at Batumi Shota Rustaveli State University.

Address: Batumi 6010, 35/32 Ninoshvili/Rustaveli Street, Block I.

The thesis is available at Batumi Shota Rustaveli State University Ilia Chavchavadze library and BSU website (www.bsu.edu.ge).

Secretary of the Dissertation Board: Doctor of Philology, Professor Maia Kikvadze

Introduction

Shota Rustaveli's genius poem "The Knight in the Panther's Skin" is a prominent example of Georgian national literature. The **actuality** of the present work is determined by the general interest in the poem, the abundance of translations and the heterogeneity of Russian translations. The fact that the poem has been translated into different languages, contributed to the popularization of the "The Knight in the Panther's Skin" therefore, we consider it an important task to critically analyze the translations of the poem using modern research methods.

Our **goal** is to present the interrelationships, similarities and differences between the translation and the original, as well as the translations themselves, based on the corpus linguistic and critical analysis of the complete Russian poetic translations, namely those of Konstantine Balmont, Shalva Nutsubidze and Archil Khalvashi. Based on extensive empirical material, we will try to present, on one hand, a discussion of the evaluations expressed in the scientific literature regarding translations and the study of poem translations using modern research methods, and, on the other hand, an analysis of the translation principles and strategies of each translator and an assessment of the degree of equivalence.

In order to achieve the goal, the following **tasks** are set: study of extensive Russian literature related to the issue, electronic processing of empirical material - parallelization, tagging, alignment, and at the last stage, corpus-linguistic and critical analysis of translations by means of classifiers.

The **subject** of the research is "The Knight in the Panther's Skin" and three complete Russian poetic translations. As empirical material, we took the academic edition of the poem under the editorship of A. Shanidze, K. Kekelidze and A. Baramidze published in 1957, 1988 edition of the K. Balmonti translation, The 1979 edition of the Sh. Nutsubidze translation and the bilingual edition of the A. Khalvashi translation (2015).

In order to carry out corpus-linguistic and critical analysis of extensive empirical material, we used both classical and modern **methods** in the research process. Among the classical methods, the critical analysis and comparison-contrast method of the text was used, as well as the quantitative and qualitative analysis methods, among the modern methods, we actively used the corpus linguistic analysis method. The conclusions formulated in the research

results were made based on extensive empirical material processing, which significantly increased the empirical quality of the work.

Using the mentioned methods, the research was carried out systematically. processing of empirical material in automatic mode significantly reduced subjectivity and errors in the work. The conclusions formulated in the **research results** were made based on extensive empirical material processing, which significantly increased the empirical quality of the work.

The **novelty** of the work is the research of Russian translations of "The Knight in the Panther's Skin" using the method of corpus linguistic analysis. We consider the critical analysis of the Khalvashi translation a particularly important task because it is the only research of the mentioned translation that has been published in the academic edition carried out by R. Khalvashi.

The **scientific value** of the thesis is that a new theoretical work was created for readers interested in Russian translations of the poem. In our opinion, the corpus-linguistic analysis of extensive empirical material processed electronically will significantly contribute to the development of digital Georgian studies, in particular, Rustvelology, and the internationalization of the poem.

The work consists of an introduction, eight chapters divided into paragraphs, a conclusion, a list of used literature, and an appendix.

Chapter I. Modern Methods of Rustvelology Research

The modern stage of rustveological research is the formation of digital rustveology research, which is connected with the inclusion of computer technologies in research. Automatic research and corpus-linguistic analysis of the translations of "The Knight in the Panther's Skin" together with the improvement of Russian linguistic research, create a wide opportunity for international and interdisciplinary research. In our case, corpus linguistic research includes the synthetic use of philology, linguistics, literary studies, and information technology, which significantly expands the possibilities of scientific analysis and research.

Chapter II. Information about the author and text of the poem

2.1. For the identity of the author of "The Knight in the Panther's Skin"

Critical study of "The Knight in the Panther's Skin" begins with the "translation" by Vakhtang VI, and the process of both research and popularization of the poem is actively going

on to this day. Despite long-term research, accurate and reliable information about the identity of the author of the poem still does not exist. The primary and most authentic source is the text itself, namely the prologue, in which the author is mentioned twice. Rustaveli is also mentioned in the epilogue, which does not belong to the author, although it is a fact that the interpolators refer to the same "Rustaveli" as the author of the poem.

It is believed that Shota Rustaveli worked at the turn of the 12th and 13th centuries and held the position of "Mechurchletukhutsesi" during the reign of Tamar and Davit. The surname Rustveli (established as a parallel form by Anton I - Rustaveli) refers to the ownership of the city of Rustavi (in another version, the priesthood of the Rustavi senior church hierarchy). Invoking Meschisms and Heretisms, scientists are unsuccessfully trying to determine the specific origin of Rustaveli, since Rustaveli writes in the common Georgian literary language and not in any dialect.

The name of **Shota**, the author of the poem, is mentioned in the inscription and holy book recordings of one of Jerusalem's Monasteries of the Cross (Manuscript preserved in the Leipzig University Library (V-1095). Teimuraz I first mentions this name in the literature, based on information provided by Nikifore Cholokashvili (Irbakhi).

For the purpose of repairing the Cross Monastery, Rustaveli's fresco with inscriptions was also portrayed on the pillar. The ancient portraits of Rustaveli are also depicted on the mural of Kvabishkevi, the so-called "The Knight in the Panther's Skin" in the Zaza's manuscript, and Mamuka Tavakalashvili's list.

2.2 The Poem "The Knight in the Panther's Skin"

The inclusion of cycles of sequels in "The Knight in the Panther's Skin" begins in the XIII-XIV centuries and continues for centuries. The earliest interpolations of the poem belong to Sargis Tmogveli and a certain Meskhe Melekse. Later interpolators were Nanucha (the same Manuchar Tsitsishvili), Metropolitan Ioseb Saakadze, and Gaspar Bagdasarashvili - figures of the 17th century. Giorgi Tumanishvili, the last interpolator of the poem, worked at the turn of the XVIII-XIX centuries. The number of stanzas added in the extensive edition of "The Knight in the Panther's Skin" exceeds 650, although the "Short Edition", - compiled on the basis of "The Knight in the Panther's Skin" the Zaza's manuscript Q-1082 (transcriber-

interpolator Ioseb Saakadze), was published by Vakhtang VI and dates back to 1712, which was the first printed edition, and contains 1587 stanzas.

Chapter III. Translations of "The Knight in the Panther's Skin"

Attempts to translate "The Knight in the Panther's Skin" date back to the nineteenth century and continue to this day. To date, "The Knight in the Panther's Skin" has been translated into more than fifty languages. Some of them are versified, and some are prose works. Among the translations, there are also incomplete translations in the form of fragments. The first Russian translation (first stanza) was done in 1802 and belongs to Yevgeny Bolkhovitinov. In 1845, Ippolite Bartdinski translated 142 stanzas of Rustaveli's poem in the form of white verse. In 1846, the translation of one chapter of the poem was published by Iv. Evlakhov (Evlakhishvili), and in 1885, Evg. Stalinsky published a translation of the prologue in prose as a separate book. For the first time, G. Asatur translated into poetry one of the variants of the folk tale - "Love of Rustaveli". In 1896, in Tbilisi, A. Narimanov published a prose translation of the poem. The first 12 stanzas of the poem were translated by V. Therian. "The Knight in the Panther's Skin" was translated into Russian by S. Shart, V. Derzhavin, P. Antokolski, S. Sklichkov and others. The number of complete Russian translations reaches six (translations by Balmont, Petrenko, Tsagareli, Nutsubidze, Zabolotski, and Khalvashi). Among them, we will discuss the translations of Konstantin Balmont, Shalva Nutsubidze, and Archil Khalvashi.

3.1. Translation by Konstantin Balmont

The first complete poetic translation of "The Knight in the Panther's Skin" into Russian was done by Konstantin Balmont. The translation is based on the Vakhtangi edition. Balmont's translation was initially partially published in Moscow in 1917, and was printed in full form in Paris in 1933 in the printing house founded by Davit Kheladze, and in Tbilisi in 1935 and 1937. In total, Balmont's translation was published 11 times. K. Balmont uses the principle of free translation.

3.2. Translation by Shalva Nutsubidze

In 1937–1939 another complete poetic translation was created by Shalva Nutsubidze. The first version of the translation was approved by Stalin, and, taking into account his notes, it was issued in 1941, in which the only (1416th) stanza translated by Stalin himself was

included. It was published for the second time in 1943 in Berlin. In total, Nutsbidze's translation was published 14 times. Feminine and Masculine rhymes are used in the translation, which, according to the researchers, is characterized by a high degree of equivalence.

3.3 Translation by Archil Khalvashi

At the end of the 20th century and the beginning of the 21st century, another complete poetic Russian translation was created by Archil Khalvashi. The translation was published in 2015 under the editorship of Ramaz Khalvashi. The publication is bilingual and is accompanied by an extensive foreword by the editor. A. Khalvashi used rustvology high and low poetry to translate the entire edition of "The Knight in the Panther's Skin" (2230 stanzas) for the first time.

3.4 Different Translations of "The Knight in the Panther's Skin"

Giorgi Tsagareli, Panteleimon Petrenko, and Nikoloz Zabolotski created complete poetic translations of "The Knight in the Panther's Skin" in the Russian language. In addition to Russian, complete and incomplete translations of "The Knight in the Panther's Skin" were created relatively late in other languages as well. Marie Brosse has the first prose translation of the beginning and first stanzas of the poem, as well as a summary of the remaining stanzas. Iona Meunargia published the Russian translation of the poem's summary twice between 1888 and 1890. The first complete French translation, which is considered lost, belongs to Iona Meunargia as well. In the 1940s of the 19th century, a prose translation of the poem was created in Polish by Kazimierz Lapczynski and published in 1863 in Warsaw. In 1889, a complete poetic German translation by Arthur Laist was published. In 1912, Marjory Wardrop's translation was also published. In 1917, the Hungarian translation of Béla Vicar was published. In 1938, a French prose translation by Marcel Paon and Giorgi Gvazawa was printed in Paris. An Italian prose translation was published in 1945, and a German poetic translation by Hugo Huppert was published in 1955. In 1974, Emmanuel Metafidis first translated the poem into Greek. The Greek translation was published in 2016 by the grandson of the translator, Grigoris Kyriakos.

As for the eastern language translations, they start in the 1930s, with the Chinese translation belonging to Amy Xiao (Siao Sun). In 1943, a Chinese prose translation of the

English translation was published by the writer Li Qi-yi. In 1955, Ipei Fukuro published a Japanese prose translation of the poem, and in 1972 his own poetic translation was published. The first translations of "The Knight in the Panther's Skin" into Hebrew were published in 1937. In 1969, Boris Gaponov's translation was published. In 1965, a complete poetic translation of "The Knight in the Panther's Skin" was published in the Mongolian language. Syrian writer Nizar Khalil translated "The Knight in the Panther's Skin" into Arabic. In 1998, with the support of Jemshid Gyunashvili, Farshid Delshad's Persian translation was published.

Chapter IV. Worldview sources of Shota Rustaveli

Four main sources played an important role in the formation of Rustaveli's worldview: the socio-political reality of 12th century Georgia, Georgian national traditions, Christian morality, and ancient philosophy.

4.1. Philosophical sources of Rustaveli's worldview

The poem is mainly based on Georgian cultural tradition and Christian doctrine, but at the same time, it uses religious-philosophical views and characteristics of Eastern and Western culture. Rustaveli draws heavily on ancient philosophy (Plato, Aristotle, Neoplatonism), biblical teachings (paraphrases of the Holy Scriptures), and Christian theology (Areopagitics, teachings of the Holy Father) in his religious-philosophical sources.

4.1.1. Neoplatonism in "The Knight in the Panther's Skin"

Neoplatonism revealed in Rustaveli's worldview is associated with the name of **Pseudo Dionysius Areopagel**. The poem's plot axis is based on Areopagite philosophical themes of good and evil (kataphatica-apophatica). This is evidenced by several lines in the poem itself:

„ბოროტიმცა რად შეექმნა კეთილისა შემოქმედსა“ (3.113.4).

„თქვეს: "ბოროტსა უმყოფო, კეთილნია შენთვის მზანი" (59.1509.4).

„ბოროტსა სძლია კეთილმან, არსება მისი გრძელია“ (41.1361.4).

„უმსგავსო საქმე ყოველი, მოკლეა, მით ოხერია“ (44.1090.3).

„ვცან სიმოკლე ბოროტისა, კეთილია მისი გრძელი“ (57.1435.4)...

The clearest example of the relationship between Rustaveli and Areopagel is the following stanza:

„ამ საქმესა დაფარულსა ბრძენი დივნოს გააცხადებს,
ღმერთი კარგსა მოავლინებს და ბოროტსა არ დაბადებს,

ავსა წამ-ერთ შეამოკლებს, კარგსა ხან-გრძლად გააკვლადებს,
თავსა მისსა უკეთესსა უზადო-ჰყოფს, არ აზადებს“ (59.1492).

Rustaveli mentions another authority, **Plato**, which is confirmed only once in the context:

„მე სიტყვასა ერთსა გკადრებ, **პლატონისგან** სწავლა-თქმულსა:
სიცრუე და ორპირობა ავნებს ხორცსა, მერმე სულსა“ (32.789.3.4).

In addition to this section, signs of Platonic thinking are revealed in other sections of the poem. The idea of the wholeness of the world, which is one of Plato's main doctrines, is also expressed in Rustaveli's poem, in particular, in the following lines:

„მზე უშენოდ ვერ იქმნების, რათგან შენ ხარ მისი წილი“ (1305.1).
„ვინ საზღვარსა დაუსაზღვრებს, ზის უკვდავი ღმერთი ღმერთად,
იგი გაჰხდის წამისყოფით ერთსა ასად, ასსა ერთად“ (792.3.4).

Scholars see traces of Plato's influence in the line:

„მსგავსი ყველაი მსგავსსა შობს, ესე ბრძენთაგან თქმულია“ (51.1323.4).

The female ruler, who is equal to the man shown in the poem, is one of the main components of Plato's "ideal state". Also, the characterization of the **worker**, **warrior**, and **servant** presented in the poem's prologue is related to Plato's theory of the division of the state into social classes ("Timaeos", "Phedros").

Also important is the issue of the Rustaveli style, which is also related to Plato. Rustaveli shares Plato's reasoning regarding God's providence, however, he also adds that a person should contribute to destiny with his own strength, and victory can only be achieved through this kind of joint struggle, which Rustaveli figuratively and succinctly presents to us in the phrase - "„ბედი ცდაა, გამარჯვება, ღმერთსა უნდეს, მო-ცა-გხვდების“ (36.903.4.).

4.1.2. Aristotelianism in "The Knight in the Panther's Skin"

It is true that Rustaveli does not mention Aristotle in the poem, but there is no doubt that the writer thoroughly knows and actively uses his philosophy and ethical views.

The principles of friendship between the characters in "The Knight in the Panther's Skin" - similarity and equality, forms of expressing friendship - mutual respect, desire to be together, mutual help - are related to Aristotle's theory of friendship, which can be found in "Nicomachean Ethics."

As mentioned, Rustaveli's special connection with Aristotle is manifested in Rustaveli's interpretations of one of the fundamental doctrines in the ethical system, "**The Golden Mean**". The characters often act according to this doctrine, based on it they form the principles of action.

According to the research of E. Khintibidze, Rustaveli also relies on Aristotle's ethics in characterizing the term "**Mijnuri**", although he does not strictly follow it. In the prologue of the poem, seven of the ten moral and physical characteristics of Mijnuri (wisdom, abundance, wealth, mind, compromise, "the strength of the strong fighters,", idleness) are related to Aristotle.

Aristotle's philosophy is associated with the Rustvelian expression "**True justice**", which does not imply legal or religious law, but situational, natural law.

Rustaveli is well acquainted with Aristotle's doctrine about the soul, which is revealed in the phrase „**the face of every forms**“ although according to B. Bregvadze, the idea realized in this expression comes from Plato.

In "The Knight in the Panther's Skin" the case for showing Aristotle's metaphysical thinking is the doctrine of **the four primary elements of nature** (water, air, fire, and earth). In the poem, death is understood as the disintegration of the body from these four elements, the liberation and ascension of the soul from them. A similar parallel can be found in the poem to Aristotle's four causes of existence (material, formal, efficient, and final cause). Of these, the poem mentions the material cause („**ნოვთი**“ - **thing**) and the purposeful cause („**ვალთი**“ - **debt**). The phrase "**კაცი ვარგი**" (a **worthy man**) is also believed to come from Aristotle.

4.2. Christian sources of Rustaveli's worldview

Despite the fact that the story of "The Knight in the Panther's Skin" takes place in a Muslim area, traces of the influence of the Christian religion can be clearly observed in the poem. According to Z. Gamsakhurdia, the most important dogma of Christian theology - a unity of three co-eternal Persons is considered in the first stanza of the poem, where "**რომელმან**" (Whom) is God the Father, "**ძალი**" (Power) is God the Son and "**სული**" (Spirit) is the Holy Spirit. There is a similar picture in the next stanza, where "**ღმერთი**" (God) is God the Father, "**სატანის დამთრგუნველი**" (Suppressor of Satan) is God the Son and "**მიჯნურთა სურვილი მომნიჭებელი**" (Grantor of the desires of loved ones) is the Holy Spirit. The Trinity

is distinguished in another stanza - the "დამბადებელი" (Creator) is God the Father, the "ძალი უხილავი შემწევედ ყოვლთა მიწიერთად" (Invisible Power to Help the Earth) is God the Son, and the "საზღვრის დამსაზღვრებელი" (Determiner of Boundary) is the Holy Spirit.

In "The Knight in the Panther's Skin" the divine names come from the biblical-Christian tradition: მზიანი ღამე, უყამო ჟამი, ნათელი, უკვდავი, უცნაური, უთქმელი, ყურთაგან მოუსმენელი, უხილავი, ძალი, ყოფილი, მყოფი, სახიერი, ღმერთი ცხოველი, ტკბილად მხედი, მაღლით მაღალი, უფალი უფლებათა, სავსება, ყოველთა მოწყალე, მფლობელი გულისთქმათა, შემოქმედი, არსთა მხედი. პოემაში ასევე ბიბლიურია კონცეპტები სამოთხე, ედემი, ალვა; ბისონი, ჯეონი, დილჯა, ევფრატი (სამოთხის მდინარეები); სატანა, ეშმა/ეშმაკი, „უშობელი“ და ა.შ. (Sunny night, Untimely time, Clear, Immortal, Strange, Unspeakable, Unheard of, Invisible, Power, Former, Present, Physical, Animal God, Sweetly riding, High on high, Lord of rights, Perfection, The merciful of all, The owner of hearts, The creator, The rider of beings. In the poem, the concepts of heaven, Edem, and Alva are also biblical; as are Bison, Jeon, Dilja, Euphrates (rivers of heaven); Satan, the devil, "the unborn," etc.).

In the poem, divine and human forces are harmoniously combined. The heroes of Rustaveli understand the significance of divine providence; they understand that everything is done to please God („რაცა ღმერთსა არა სწადდეს, არა საქმე არ იქმნების“ (What God does not want, no work is done (793.1)), but the poem also includes the concept of "fate" ("Fate is a trial, a victory, God wills, meet" (903.4)).

Luke's gospel is based on the phrase „ამად რომე შეცოდება შვიდ გზის თქმულა შესანდობლად“ (246.4) ("Someone will sin against you on the day of the **seven ways** and turn seven ways and say to you: I have repented, forgive him" (Luke 17:4).

Chapter V. The Transfer of Worldview Sources of "The Knight in the Panther's Skin" in Russian Translations

5.1. Neoplatonic Realities of "The Knight in the Panther's Skin" in Russian Translations

Rustaveli mentions only **Dionysius Areopagus** and **Plato** by name in the poem. In the translations of Balmont, Nutsubidze, and Khalvashi, both of them are named directly. (Платон; Dionysus is presented in a graphic way – Balm., Nutsub.: Дивнос, Khalv.: Дионис).

The translators point out that Dionysus revealed, disclosed, and opened (явил; открывает; раскрыт) in the hidden case (Balm.: сокровенъе; Nutsub. : дело скрытого; Khalv.: Сумрак тайны, сокровенной).

Rustvelologists interpret Dionysus Areopagus in another line as well: „սծ Եզրոյն թշուղթըն զօրհան ծրծրոյն, ցօրհան“ (6.177.1). Balmont's translation does not specify the speaker. The translator generally refers to the scriptures in which the faithful words are confirmed ("Есть свидетельство Писанья, что достойно состраданья" (4.171)). Sh. Nutsubidze believes that in the work of Ezros, which is called "Dionysus," the meaning corresponding to the context is verified (Мудрый Эзрос в «Дионосе» сам свидетельствует мне (6.177)), but in the Khalvashi translation, he directly names the wise Dionysus, Ezros (Дионисий мудрый, Эзрос подтверждают мне напрямик (5.270)).

In translating the Areopagite ideas revealed in "The Knight in the Panther's Skin", Balmont turns to interpretation and extensibility. The translator has presented Rustveli's short-spoken lines in several lines with artistic interpretations and in the form of contextual translation. In several cases, Nutsubidze only changes the positions and order of the informational structures, nonetheless, the correspondence is maximally equivalent between the translation and the original. Minimal changes can be observed in the Khalvashi translations, namely, expansion and interpretation. („**Понять нужно**", „**это верно разумею** "). "His life is long!" ("жизнь его прочна и долга!""), "Much cursed" ("полно зла, **вреда**") are also added.

Platonic ideas are also implemented in translations with different interpretations. Balmont artistically expands the context in which Plato is mentioned, adds an address (Царь - "King"), and removes the word "worthy", which leads to the inclusion of a direct, familiar style in Avtandil's words, compensating politeness. While translating Plato's teachings in the same context, Balmont puts the **soul** and the **body** on the same level, and considers deception to be equally harmful to both of them. (Царь, вспомни мысль Платона: Ложь двуличья — порчи лоно и для тела, и души"). With Nutsubidze, the sequence of the **body** and **soul** decaying with a lie is preserved, only the forms of expression have been changed - in the original, **deception** and **deceitfulness** are abstract nouns, and in the translation - human boundaries. („Вслед за плотью тленен духом как двуличный, так и лжец"). In Khalvashi's translation,

the concepts of two independent, equal functions (deception and deceitfulness) are transferred with minimal change, changing their positions – **deceitfulness** is subordinated, accompanied by deception (Ложь с двуличьем). Transferring the original situation with such a minimal change leaves the reader with the opportunity to see the Platonic doctrine in it and its relationship with Rustaveli's poem.

The translators transfer the Platonic relation of the **sun** to **God** in different ways - Balmont equates the part of the **sun** (частица солнца) with **God**. The relationships are reversed in the Nutsbidze translation: the sun is inseparable from God (нераздельное с тобой), whereas in the Khalvashi translation, **God** is a part of the **sun**, but the concept of the **sun** is degraded (without it, the sun is nothing - Без тебя ведь солнце ничто). Despite the differences, all three translations emphasize the fact that the **sun** cannot exist without **God** (Balm.: без тебя не будет солнца; Nutsb.: без тебя не светит солнце; Khalv.: без тебя ведь солнце ничто). In the translations, **God** is consistently represented as a boundary-setter ("Закрепляющий границы; Кто, найдя предля пределам; Бог же ставит веском между") and the almighty, the unifier of everything (бог в мгновение зеницы сто сведет до единицы, и один вдруг будет сто; Тот мгновенно претворяет сто в одно, одно же в сто; Он превратит один во сто, не теряя даже мига) and all ideas. And God's immortality is translated only with Nutsbidze (обессмертил божество), with Khalvashi it is replaced by a metaphor (езде ступит Его нога), and with Balmont the phrase is completely omitted.

The phrase from Plato, “მსგავსი ყველაი მსგავსსა შობს“ (all like begets like), is transposed with full equivalence only by Nutsbidze, Khalvashi adds an evaluative phrase – “что не чушь”, while Balmont violates Rustaveli's idea of heredity, with the concept of the influence of the birth of like – “С нобробным — нобрство”, it is a reminder of similarity in conditions of coexistence (Кто с кем вместе, примет сходство) and not in creation.

In "The Knight in the Panther's Skin" the word **Gangeba** (Destiny, fate) is confirmed in 11 contexts in different forms. To match it, Balmont uses two forms, moreover, only in three contexts: - **Рок** (1), **провиденье** (2), in one context the concept is **написано**, in two cases God - **Бог** is confirmed or considered instead of fate. In other cases, the concept (3) or the entire stanza (2) is omitted. In Nutsbidze's translation, the word fate is omitted in only two lines out of eleven, **Провидение** form is used in three cases, **Рок** in four cases, and **судьбина** in one

case. In one case, the translator introduces a new concept of "**heavenly will**" to match the "**will of salvation**" (воли неба). Khalvashi uses the word " **Бог**" (God) to express general reference the most (6 times), compares it to destiny (**пок**) twice, and omits it three times.

In the translation of the description of the **worker, warrior and lover** presented in the prologue of the poem, there are minimal differences between the translations of Nutsbidze and Khalvashi, while Balmont translates the entire stanza completely freely and loses its maternal appearance in the translation.

The translators try to preserve the important aspects in the original that express Rustaveli's worldview, however, they mostly transfer the philosophical doctrines only to the level of idea, and they create expressive means through subjective interpretation, which creates a new artistic framework for the poem. Also, synonymous equivalents are used for the same concept within the same translation, which violates Rustaveli's principle of uniformity and causes ambiguity in the translation.

5.2. Traces of Aristotelianism in the original text and Russian translations

There are seven characteristics associated with Aristotle in the description of the word "**Mijnuri**" in the prologue of "The Knight in the Panther's Skin". Each of them is fully and equivalently translated only in the Khalvashi translation (Wisdom - мудрость, abundance - щедрость, wealth - богатство, Idleness – Досуг, mind - ум, Compromise – терпенье, "to the strength of the mighty fighters" - Веру в победу). Nutsbidze adequately conveys wisdom (мудрость), abundance (щедрость), Idleness (покой) and mind - (ум), and conveys wealth and the phrase "the strength of the mighty fighters" with metaphors (Чей упед довствента жизни, мощных мощно кличет в бой). Balmont translates only the wise (умудренный), matches the mind with the word знать, and "strength of the strong fighters" is translated by the phrase - "Быть победным над врагами". To compensate for the missing features, the translator adds the metaphor – должен зорко видит сон and the limiter – быстрый.

In one case, Balmont matches the phrase "**law of truth**" from Aristotle with "**True justice**", Nutsbidze mentions **life** instead of **justice**, "**суд**" (court) is used to match **justice** with Khalvashi, and it is adequately translated as "**праведный**". In the second case, "**True justice**", is omitted in all three translations.

In Khalvashi's translation, the phrase related to Aristotle "სახე ყოვლისა ტანისა" (the face of every forms) is completely excluded, Balmont only translates the word "face" (**облик**), and "forms" is left out, only Nutsbidze translates the entire line perfectly. It should also be noted that Balmont and Nutsbidze choose different forms to express the word "face". Judging from the nature of the Russian language, Nutsbidze's version **Образ** is much closer to the Aristotelian, and in this case, Rustvelian, than Balmont's form - **облик**, which is a literal translation rather than a match provided by the context.

The term „კაცო ვარგო“ (**a worthy man**) associated with Aristotle does not make it into the translations at all. Nutsbidze tries to paraphrase the idea of the whole line - instead of "a **worthy man**", he mentions someone with good hearing (способный слушать), who will listen to the author's admonitions.

The Aristotelian idea of "**connection**" is not mentioned with Balmont nor Nutsbidze and Khalvashi is only able to interpret it. Also, only Nutsbidze and Khalvashi mention the **four basic elements of nature** (water, air, fire and earth). And the material cause of existence the word "**thing**" and the purposeful cause "**debt**" derived from Aristotle, are equivalently translated only by Khalvashi: - **Долг** (debt, duty) and **сокровище** (treasure). Treasure is used in this context by Balmont as well, while "**debt**" is left out.

Due to the fact that Aristotle's doctrines are presented in the background of the poem and not directly, translators translate it loosely and often misinterpret it in their translations or completely miss the context. It seems that translating concepts expressing specific content is much easier for translators than general, symbolic, philosophical terms.

5.3. Christian realities of "The Knight in the Panther's Skin" of Russian translations

Phrases related to the Trinity in "The Knight in the Panther's Skin" translate as follows: In Balmont's translation, all three of them are translated, only the definition "**powerful**" is replaced by "**miraculous**" and the term "**incorporeal**" is added to the **Holy Spirit** (Он, что создал свод небесный, он, что властью чудесной людям дух дал бестелесный). In Nutsbidze's translation, **God the Father** corresponds to **создатель**, the **Son of God**, the power - **всесильно-всемогущий**, and the **Holy Spirit** - **дыханье**. Khalvashi translates each concept consistently and meticulously: **создал мир** (created the world), **силой могучей** (with mighty power), **the Holy Spirit**, like the original is given a definition without the **Holy One** - **Дух**.

The translators translate the trinity expressed in the second stanza of the poem as follows: Balmont's translation provides only **God (Bor)** as an equivalent, lacking the determinative "სატანის დამთრგუნველი" (Satan's oppressor) and **Son of God** is omitted, and "მიჯნურთა სურვილის მომნიჭებელი" (Grantor of the desires of loved ones) of the **Holy Spirit** is spread over three lines, and the emphasis is on love. Nutsubidze and Khalvashi suggest a complete match in all three cases, even though they use different equivalents. (Nutsub.: единый бог, мощью сатану попрасть я мог, Дай мне миджнурა. Khalv.: Боже единый, мощь попрасть сатану, Дай жить желаньем миджнуров).

In another stanza expressing the Trinity, Balmont translates only the first and third members (creator – творец, definer of borders – Закрепляющий границы), The expressive phrase of the second member, the **Son of God** ("ძალი უბილავი შემწედა ყოვლთა მიწიერთად"), is completely missing, so he compensates with an artistically popular phrase (подмогой спорой явит малое ничто). In this case, Nutsubidze and Khalvashi translate all three members with connotative equivalents, but maintain a high degree of equivalence (Nutsub.: родил, незримой силой, найдя предел пределам. Khalv.: создан, силой невидимой, ставит всему между).

The concepts expressing the Trinity as a whole are presented in the translations as follows: Balmont translates the concept "**you were called a sunny night**" (образ солнечной ты ночи) along with the context, and instead of the phrase – "**the one being**" he uses the phrase - кто средоточий есть единство, "**the unleavened time**" corresponds to a completely different metaphor - в бурях тишь. Nutsubidze also translates "**sunny night**" (солнечной ты ночи) from the three discussed concepts with exact correspondence, uses the phrase "одного единой мощи" to match "**one-being-one**" and translates "**idle time**" as "Ты вне времени причастно" The same - солнечно-ночного is used to match "**sunny night**" with Khalvashi, and the match for "**one being**" and "**unseasonal time**" is "one and eternal" (Единого, и Вечного), the clarity of their coexistence is added (Верно Единосущего).

All three translators translate the concept of "**seven ways**" (Balm.: не раз, а до семи, Nutsub.: семикратно, Khalv.: семь раз). It should be noted that Khalvashi also adds the **holy book** to confirm what he said and refers to it implicitly (говорится в книге святой).

The divine names from the Bible are transferred to the translations as follows: "**Immortal**" is only found in Nutsbidze's translation (обессмертил), Balmont and Khalvashi have left the word out. "**Strange**" is confirmed in all three translations, although with different correspondences (Balm.:Непонятный, Nutsb.:Непостижный, Khalv.:Непознаем Твой образ). "**Unspeakable**" was only translated by Balmont (неизреченный) and Nutsbidze (несказанный), Khalvashi has omitted it. Balmont left out the attributes - former, present, deaf. Nutsbidze translates all three of them with slight differences (Бывший, сущий, непостижный). Khalvashi only translates "**unheard of ears**" with a general reference to неслыханные (inaudible), instead of "**former and present**" is added abundant mercy (щедрые милости).

The attribute of **God**, the **Lord of Rights**, has been translated in various interpretations. To match it, Balmont uses the phrase - Царь ты царств (King of kingdoms), Nutsbidze - права правого зиждитель, in Khalvashi translation - Господин Властей (which, adequately from the original, denotes the Lord of the "rights" of the angelic troop). Balmont has omitted the **Invisible force**, and Nutsbidze and Khalvashi translate it with different correspondences, synonyms (Nutsb.: незримой силой, Khalv.: силой незимейной). In all three translations, the neutral form **God** is used to match the subject, but the differences are made by the delimiters. Balmont only mentions **God** (Бог), Nutsbidze mentions **God's gaze** (божий глаз), and Khalvashi adds the **borderline** (Бог благой). The stanza, in which the **high** is confirmed, is omitted altogether with Balmont, while Nutsbidze's and Khalvashi's translations present different correspondences. Nutsbidze mentions only the **high** (вышний), and in Khalvashi translation - **the supreme mercy** (свыше Всевышний милость) from above. Balmont equates „ἄρβωα ὀβρῶο“ with the **all-seeing** (всезрящий), Nutsbidze – **the protector of the world** (объемлющий весь свет), and In the Khalvashi translation - **anyone will see me** (зрящим отним). **Merciful** is translated by Nutsbidze with the word благой (kind), and **mercy** as a **gift** (даянье) Khalvashi uses **creator** (Творец) to correspond to **merciful**, and **mercy** is transferred by the exact match (милости). The stanza corresponding to Balmont is not translated at all. The owner of heart words is found in all three translations with a different interpretation. To match it, Balmont uses the phrase **вождь раздельных всех рейч** (the leader of all heartfelt

words), Nutsubidze – **вожделений повелитель** (lord of the words of the heart), Khalvashi – **владелец растей, чувств** (owner of passions, feelings).

In the poem, the terms **Satan** and the **devil** are biblical. All three translators directly translate **Satan** (Сатана), only in one of the four cases does Nutsubidze use **devil** (Дьявол) to match **Satan**. The **devil** appears in a total of nine contexts in the poem in different forms. Balmont uses the form **Дьявол** to match the **devil** in six cases, omits it in two cases, and in one case does not match the connotative equivalent - **Demon** (Демон). In Nutsubidze's translation, the form **Дьявол** is confirmed to correspond to the **devil** six times, in two cases **зло** is used, and in one case - **наваждение** (obsession, delusion), which is determined by the context („ვპეზბნეთ და კვალი ვერ ვპოვეთ, დავსწამეთ ეშმაურობა“). Khalvashi does not use the form **Дьявол** to refer to the devil in the given contexts. In five cases out of nine cases, the **Черт** form is confirmed in the translation, in two cases - **Satan**, and in one case, the **devil** is omitted and only its delimiters ("sininess and impurity") are translated - дерзкого, нечистого, злого духа (impudent, unclean, evil spirit). In the context, when Rostevan, enraged at Davar, mentions the **devil** („მე ღმრთისა ვუთხარ, დაუბამს მას ეშმაკისა ბადესა“), the translator uses the phrase - **Злая ведьма**, which means an evil witch, as he addresses Nestan-Darejan, who sinned before her father. It should also be noted that in terms of accuracy, **Дьявол** is closer to the **devil** than **черт**, as **черт** also contains many other meanings (devil, demon, evil spirit, hell) and makes the meaning of the translated term vague and imprecise.

Rustvellologists think of the devil as the attribute of the **unborn**. Balmont does not mention him in the translation, although he presents him opposite to the dying person in an oppositional pair (смертный это или нет), Nutsubidze calls him fallen from heaven (низвергнут небесами), Khalvashi only uses the form **дьявол** in the given context, although this time it was necessary to translate not directly the **devil**, but an attribute, which none of the translations are able to do.

The biblical terms presented in "The Knight in the Panthers Skin" - **Paradise, Eden, Alva, Bison, Jeon, Euphrates** are translated in the following way: **Paradise** is confirmed only once in the poem, and to match it, the form **Рай** is used in all three translations. Balmont uses **Euphrates** (Евфрат) to match **Bison**, Nutsubidze omits it altogether. Balmont omits **Jeon**, Nutsubidze refers to it with a general reference - **Paradise River** (Райская Река). Khalvashi

meticulously accurately, directly translates both rivers - **Bison** and **Jeon** (Фисон, Жеон). **Euphrates** has been translated by all three translators adequately, with a denotative equivalent (Евфрат).

Among the terms related to heaven, the garden of paradise - **Eden** and the tree of Eden **Alva** stand out in terms of frequency and variety of equivalents. The word "**Alva**" appears 37 times in the poem, and in translations it corresponds mostly to **Aloe** (Алоэ). Balmont uses a general reference expressive form - Райское Древо to match it, and in 5 cases - **Топол** form. Nutsubidze prefers the form **чинара**, uses the form **Алоэ** once, **Топол** four times. In the Khalvashi translation, the form **Топол** is mostly used, only in one case it is confirmed - **Чинара**.

Edem appears in the poem 9 times in total, and in translations it is referred to by the denotative equivalent - **Едем** or the general reference - Garden of Paradise (**Райский сад**). Balmont and Khalvashi in one case equate **Eden** with Paradise (**Рай**), and in one case Khalvashi uses the Garden of Eden (**Сад садов**). In this case, Nutsubidze protects the accuracy and in all cases, directly transfers **Eden** in the translations.

Translators take special attention when translating Christian realities and try to convey each nuance in the translation with maximum accuracy. Concepts expressing a specific reference are mostly translated with denotative equivalents, and the translation of God's attributes and artistic descriptions of the Supreme leads to certain changes, which is due to the difficulty of in-depth understanding of the context.

Chapter VI. The terms „Devi" (giant) and "Kaji/Kajeti" (wood-goblin) in „The Knight in the Panther's Skin" and their equivalents in Russian translations

In the poem, Rustaveli uses the lexical units and characters of Georgian mythology – "**Devi**" and "**Kaji**". "**Devi**" is confirmed seven times in „The Knight in the Panther's Skin". In most cases, the translators use the denotative equivalent - **Дев** form, synonymous forms are used only once - Balmont and Khalvashi use qualitatively different equivalents to match "**Devi**" (Balm.: **Призрак**, Khalv.: **Гигант**), which expresses a qualitative reference, but not an objective one. Also, in one case Khalvashi uses the form **Демон** (Demon) to correspond to "**Devi**" and in five other cases he translates it directly as - **Дэв**. Nutsubidze uses the form **Дэв** as an equivalent of "**devi**" in all seven cases.

In „The Knight in the Panther's Skin" 54 words are attested with the root **kaj - kaji** (31) and **Kajeti** (23). In translations, the same form **Кадж** corresponds to "**Каж**" most of the time. Khalvashi suggests the conceptual equivalent **волхвы**, thereby emphasizing the abilities of "**kaji**". Balmont uses the word - **виденье** (vision) to correspond to **Kaji** in two cases. Its use depends on the context (conveying the semantics of disappearance). When translating **Kajeti**, Nutsbidze describes the concept in four cases - instead of **Kajeti**, he writes - the corner of the **Kajes**, the country, with the **Kajes** (край каджей, страну каджей, каджской стороной, К кадзам ...), in other cases there is complete correspondence in the translations.

Chapter VII. Quantitative and Qualitative Analysis of the Words "Mijnuri" and "Mokvasi" in „The Knight in the Panther's Skin" and its Russian Translations

Along with the story in "The Knight in the Panther's Skin," terminology emphasizes the equal importance of two main topics: friendship and love. In the poem, Rustaveli uses the word "**Mokvasi**" both for a lover and a friend, and he introduces the terms "**Mijnuri**" (lover) and Brotherhood (sworn brother) as separating and differentiating terms.

63 words in the poem are confirmed with the relative root "**Mijnur**". The author uses it in 17 different ways. Translators use diverse equivalents to match them. Due to the fact that **Mijnuri** is understandable only to the Eastern culture, translators translate it according to different principles. Balmont's translation is distinguished by the variety of equivalents, because he does not translate the term "**Mijnuri**" into Russian and looks for functional equivalents: **влюбленный** (8), **любимый** (2), **любить** (6), **любленья** (1), **любовники** (1), **любовный** (2), **любовь** (27), **милый** (3), **полюбить** (2), **полюбя** (1). In 9 cases, the translator does not translate the verse, and in one case, the entire stanza is omitted.

Most often, Nutsbidze uses the same **миджнур** form to match "**Mijnuri**". The translator uses the term - **миджнур** 43 times out of 63 cases, and leaves it out in eight cases. In the remaining 10 cases, different words are used - **влюбленный** (1), **любимый** (1), **любить** (2), **любовь** (8).

The **миджнур** form is also preferred by Khalvashi in his translations (39). It is also worth noting that Khalvashi not only borrows the word **mijnuri**, but also produces the word "**mijnuroba**" in Russian with the same root and creates neologism - **Миджнурство** (9), which is not confirmed in the case of other translators. Another peculiarity of the Khalvashi

translation is the equivalent of "**Samijnuro**" (Bride) **невеста**, which is confirmed only once in the translation. Khalvashi also uses synonymous equivalents – влюбиться (1), возлюбленные (1), любимая (1), влюбленный (2), любить (3), любовь (5), the case of omission is confirmed only once in the entire poem.

Due to the fact that **Mokvasi** applies equally to a close friend and a friend, we have a mixed picture in terms of matches in the translations. Balmont uses four different words to match **Mokvasi** as friend (друг, брат, товарищ, любимой), yet to express a **Mokvasi** as a **mijnuri** - word-forms made from two bases are used (люб-, милый), which creates quite a diverse picture in terms of correspondences.

We have a similar situation in Nutsbidze's translation. In addition to the roots **друг** and **люб**, the translator also uses connotative equivalents - in relation to "satrfo" (Lover), he uses beloved (миджнур, милый) to match a **Mokvasi**, in relation to a friend - sibling (побратим), and in general, to express a **Mokvasi**, the term **родной** is used.

Khalvashi uses matching words to refer to a friend – друг (16), подруга (2), друзья (6), дружба (4), дружеской (1), собрата (2), товарищ (1), ближний (2), родной (1), приятель (1), And in relation to the loved one – любимый (11), влюбленный (1), любить (1), милый (1). To match the word lover, the translator has used the term почитатель (1).

It seems that when translating "**Mokvasi**", translators choose contextual equivalents, which they also change according to the context, which breaks the uniformity in the translation and does not fully reflect the original text.

Chapter VIII. Corpus Linguistic and Critical Analysis of Russian Translations of "The Knight in the Panther's Skin" According to Chapters I and III

The corpus-linguistic and critical analysis of the first and third chapters showed us that Balmont translates the poem on a completely free principle. Cases of complete correspondence are rarely found in translation. During the characterization of the characters, Balmont arbitrarily changes artistic face-symbols. For example, in the third chapter, in the description of Tariel, the metaphor of the face conveyed through the rose is transferred to Balmont's translation only in one case, and that too with a changed feature: „Никакого нет вещанья розоцветных губ его" (2.84.4). The rose (роза) in this case is not a metaphor, but a definition in the composition of the color, and it characterizes not Tariel, but his lips - pink lips, which

changes the visual image of the character, as usually pink lips are associated with women's lips and its use in the description of men creates inconvenience. Also, in the third chapter, the hyperbole is missing in the description of Tinatin: "ჰქონდა მზისაგა ცილობა" (she had the whiteness of the sun). On the contrary, the comparison related to Tinatin is widespread: the light of the person is similar to the moonlight - Как озаренье, Полнолунное виденье пред ним блестит красой. An example of such a distribution is: ვნახე რამე ეშმაკისა სიცუდე და სობოლწყო (I saw something evil and impure of the devil) - Здесь змея явля жало - это был нечистый дух. In this case, the translator uses the form змея as the equivalent of the devil, which indicates that the translator introduces the concept of a snake as a symbol of evil and even more clearly outlines the evil, which he adds to the definition - an impure spirit.

Rostevan's personality is presented differently in Balmont's translation. Compared to Balmont, Rostevan as described by Rustaveli is calmer, balanced, wise and strong, in Balmont's translation Rostevan is more dynamic, pragmatic, emotional, and weak. Rostevan's emotional phrases in the translation speak of this: "არ კაცურად გარდამკოცნა" (3.110.3) – Я без слова был осмеян (2.105.3). Rostevan is similarly emotional when talking about his own predicament in the translation: „Богу надоел мой покой, впредь я на печаль обречен" (2.106.4) (In the original - "უცილოდ ღმერთსა მოვსძულდი აქამდის მე მხიარული" (3.111.4). The translator explicitly conveys Rostevan's situation, although he omits the phrase – [life], which has been fun until now, which emphasizes the change in strategies. Balmont often adds various artistic means of expression - metaphors during the characterization of stories and characters. (Солнце – очи, ночи – брови, вся – звезда среди светил, Знатных блеск умножен в силе), Comparisons (Новый царь с лицом царицы был как в тучке лик денницы, Как цветок среди тумана), Epithets (светлой Тинатин, Птицезоркий царь) etc. Which once again emphasizes the excessive use of the translator's creative abilities in the translation activity.

In Balmont's translation are omitted forms: modal verbs (go, let), auxiliary verbs (are, were), synonymous parallels used to strengthen the semantics are missing: "მეფე გაწყრა, გაგულისდა" (missing - galulsda). The lexical units are not translated – „რული"(halter), „სადავე"(rein), "გომერი" (black amber), მოლიზღარი (ugly)... Mostly, there is a decrease in such word forms, the lack of which does not cause ambiguity in the text; however, it is clear

that the artistic value of the word decreases, especially when the metaphor decreases or is replaced by a neutral form. This type of translation is called demetaphorization. It is true that Balmont tries to compensate through expansion and interpretation, but in this way, the original situation of the source-text is lost.

Nutsubidze's translation of both chapters researched by us is mostly characterized by complete correspondences. 30 of the 40 stanzas of the first chapter are a complete pattern of matching, and 14 of the 36 stanzas of the third chapter almost completely reflect the situation of the original text. The remaining verses of both chapters are transferred by the translator into the second language with minimal changes. Nutsubidze takes the nature of the Georgian language into account and accordingly searches for matches in the translation. This is shown in the case when the translator matched the word **сорняк** (weed) to the phrase "ვარდთა და ნეხვთა ვინათგან მზე სწორად მოეფიქრებო...". Most likely, "Nekhvtá" in Rustaveli's poem expressed a plant, "Nekhvalakha", as a much more natural oppositional arrangement was created in relation to the rose. If we take into account the fact that the substance cannot have a plural form, and the plant would freely join the fibrous plural (nekhv-ta), such a solution from the translator's side will be even more logical.

Several functional elements and phrases are missing in Nutsubidze's translation. We also have a case of the decline of a separate lexical units as well.

Along with complete correspondences, several peculiarities can be observed in Nutsubidze's translation: the origin forms "zeced anafreni", "tsatamdisca ga-tsa-frinde", which express a general reference, are translated with a specific reference - Pegasus, which is unnatural, as Pegasus refers to Meran more than phrases expressing a general reference.

To match Avtandil, Nutsubidze uses the form **витязя**, which causes a certain inconsistency, as Knight addresses Tariel in the original text, and in the translation, it is the form **витязя** that should be presented in certain contexts and not alternately.

Nutsubidze abstractly and vaguely conveys the scene of the feast - the day turned into bread, there was drinking and eating, seeing - **Ели, пили, день править незаметно в наслаждении.**

Especially interesting is such a peculiarity as the naming of the king and Avtandil in the opposite order (**Автандил и царь Ростан**), which is completely unexpected in such a

context, since no metric arrangement factor prevented the movement. This type of groundless and mechanical displacement violates the hierarchy of social structures and instills false beliefs in readers about foreign linguistic and cultural bearers.

Corpus linguistic analysis of Chapters I and III showed us that Khalvashi prefers literal translation. In the first chapter, stanzas 40 to 28 of complete agreement are confirmed, in the remaining 12 stanzas we have cases of increase and decrease. In addition, minimal changes are evidenced in the matching verses as well. We have approximately the same situation in the third chapter - out of 36 stanzas, we have complete correspondence in 24 stanzas, and in 12 stanzas, the changes are kept to a minimum.

In Khalvashi's translation, both artistic and conceptual differences are rarely, but nevertheless, confirmed. The translator omits artistic and figurative means (eg: rose and sun metaphors in relation to Avtandil). Rostevan's characteristics undergo certain changes in the first stanza - the epithets are changed merciful, gentle, generous, (Величественный, упорный, жизнерадостный, оратор красноречивый, задорный). We have a special inconsistency in the translation of the epithet - **high**. It seems that the translator in this case did not take into account the situation of the original and directly translated the word "**high**" as **высокий**, which is a mismatch. The translator tries to compensate for the loss by expanding and interpreting, thereby balancing the cases of increase and decrease in the translation.

We are dealing with authorial interpretation during the translation of such artistic expressions, such as word combinations and swearing formulas characteristic of Georgian culture, which the translator transfers into the Russian language with expressive means corresponding to the target language and culture, in the form of a functional equivalent: "He has his own weight" - поклясться могу я!", "Thanks to him - Славлю Его!" - "Wow me" - "Горе мне". Also, cultural differences can explain the cases of some semantic shifts with the matching of several lexical units: Devi – демон, Chaghana and Changi – кастаньеты, кимвал, Mgosani and Moshayti – акробатов, певцов.

The translator often changes descriptive and organic form verbs in order not to lose translation semantics: heart – (сердцу) он слабость не дал, гаммемнес - стали горьки. It is also interesting to see the cases of replacing descriptive forms with original ones - he came close приблизился, and vice versa - he doesn't understand - he didn't listen не стал слушать..

There are cases when verbs expressing strong native emotion are matched by neutral forms in the translation: *сказал, insulted – передал, сказал, infuriated – сказал, commands–говорит*. On the contrary, there are cases of exact matching: *I told - Узнал, I ordered - Велел*. To go from the beginning, verbs formed from the beginning will most often correspond to the *профещиатъся* form.

Khalvashi constantly tries to maintain a neutral, balanced position in the translation process and create a translation as close as possible to the original. Based on the empirical material, it can be said that the translator fulfills the intended purpose thoroughly.

Conclusion

The corpus-linguistic and critical analysis of the Russian translations of „The Knight in the Panther's Skin" revealed that the translation principles and strategies of each translator sharply differ from each other. Balmont prefers the principle of free translation and significantly changes the source text. During the characterization of stories and characters, the translator often adds various artistic and expressive means, which highlights the excessive use of Balmont's creative abilities in his translation work. In the translation, informational structures, lines, stanzas are shifted; the boundaries between lines and stanzas are violated; both stanzas as a whole and individual elements are untranslatable, which does not cause imperspicuity in the translation. but changes the originality of the situation. Balmont, on the other hand, tries to compensate for the lost figurative speech by interpretation and expansion, thus balancing the artistic quality of the text and trying to artistically adapt the source text with the target language.

Nutsubidze's translation, which is distinguished by a high degree of equivalence, shows different strategies for transforming the source text into the target text. The translator takes into account the situation of the source language and the target language, and tries to transfer both ideological and essential figures of speech in the translation with precise accuracy. Individual word-forms and functional elements are reduced in the Nutsubidze translation, but the loss does not significantly distance the translation from the original. At the same time, several peculiarities appear in the translation, which significantly change the situation of the source text, which then creates the basis for the spread of misinterpretation.

The poetic translation by Khalvashi is significantly different from the reviewed translations in terms of both translation strategies and the volume of the poem, which is based on extensive editing and is characterized by meticulous accuracy. Khalvashi prefers the principle of literal translation and mainly translates concepts through denotative equivalents. When translating idiomatic expressions and oath formulas, Khalvashi uses contextual equivalents for the purpose of cultural adaptation, which has a positive effect on the degree of equivalence.

During the translation of worldview sources, translators mostly transfer Rustvelian ideas. But they rarely transfer the figures of speech expressing these ideas; they create them themselves, which creates a new artistic framework for the poem.

As it turned out, the translation of dynamic, active stories and specific, simple concepts provides the possibility of adequate transfer in translations, while the translation of general concepts and their artistic descriptions causes certain changes, which is due to the difficulty of in-depth understanding of the context. It is also noteworthy that the more general the vocabulary is, the more synonyms are used in order to match the translation, which creates even more diversity in the translations themselves.

When translating separate concepts, translators do not keep events in sequence, which is expressed by the use of non-uniform equivalents for the same concept. Equivalents change not only between different translators, but also within a single translation, which violates the principles selected by the translators.

In the process of translation, it is important for the translator to deeply understand the actual situation and to thoroughly understand the primary meaning of each term, as well as the corresponding function and essence of the context based on the author's idea. Without a functional-semantic analysis of the terms presented in the source text, it is impossible to find adequate matches in the target language and create an equivalent translation. Only after that, the translator choose a principle, a strategy, which he will faithfully follow in the process of translating the entire poem, so as not to break the homogeneity of the source text. It is true that the translator is free in his choice of strategy. But it is important to protect the fidelity and consistency of his chosen strategy in the process of translation, so that the translation fully meets the requirements of both scientific criticism and any reader interested in it.

The main findings and results of the thesis are presented in the following publications:

M. Mzhavanadze, **The Concepts Devi and Kaji/Kajeti in „The Knight in the Panther’s Skin“ and Their equivalents in Russian Translations**, Scientific reference journal "Language and Culture", N28, 2022, p. 100-110, <https://enadakultura.com/>, ISSN 1987-7323-7900; E-ISSN 2720-7900, <https://doi.org/10.52340/lac>, Google scholar, Crossref, Scilit, Impact Factor, www.techinformi.ge.

M. Mzhavanadze, **Corpus Linguistic Analysis of Christian Terminology in Russian Translations of “The Knight in the Panther’s Skin”**, Scientific refereed magazine "Kartvelian Heritage", XXVI, 2022, p. 96-105, <http://ejournals.atsu.ge/Kartvelology/>, SSN 1512-09-53, DOI: 10.54635/tpks.2022.32putk, ERIH PLUS.

M. Mzhavanadze, **Traces of Aristotelianism in „The Knight in the Panther’s Skin“ and its Russian translations**, Periodical Scientific Works of the Regional Scientific Center of the Autonomous Republic of Adjara of the National Academy of Sciences of Georgia, Volume VIII, 2022, ISSN-2449-2507.
http://science.org.ge/?page_id=2534&fbclid=IwAR0ZAaY8NxVy1tyCvtbU73YYSwdhX87gRwYBdX_oN2u1ISGPqakl1yWM8L8.